§ 2.

Vid förnyad föredragning af *stats-utskottets utlåtande n:o 127*, i anledning af Rikets Ständers år 1865 församlade revisorers berättelse, angående granskning af statsverkets samt andra utaf allmänna medel bestående fonders tillstånd, styrelse och förvaltning under år 1863, *biföllos* §§ *1, 2, 3, 4, 5, 6, 7* och *8*.

Med anledning af

§ *9*, uti hvilken utskottet hemstält, att revisorernes förslag, att medelst en ökad persontrafik bereda postskassan större inkomst af postdiligensbefordringen, icke måtte till någon Rikets Ständers åtgärd föranleda, begärdes ordet af:

Josef Oscar Almqvist från Norrbottens län, hvilken yttrade: Det förefaller mig underligt, att stats-utskottet icke uti detta utlåtande berört eller fästat sig vid en anmärkning, som revisorerne gjort i fråga om postbefordringen. Denna anmärkning, hvilken finnes intagen i § 5 af revisionsberättelsen, är så lydande: "Ehuru under sednare åren ångbåtslägenheter blifvit till postbefordring allt mera begagnade, lära dock, enligt revisorerne meddelad upplysning, rikets tvänne nordligaste län äfven under den tid af året, då de hafva direkt ångbåtsförbindelse med hufvudstaden, ännu vara i saknad af förmånen att på detta sätt erhålla sina postförsändelser åtminstone något tidigare, än som eljest kan för dessa aflägsna orter vara möjligt; ett förhållande, hvilket synes vara förtjent af vederbörandes uppmärksamhet."

Uti den förklaring, som general-poststyrelsen öfver denna anmärkning afgifvit, har blifvit anfördt, att rederierna för de ångfartyg, som göra direkta resor på de tvänne längst norrut belägna länen, vägrat åtaga sig fortskaffandet af karterad post. Denna förklaring är i så måtto rigtig, att rederierna förklarat sig icke villige att *utan* någon ersättning åtaga sig denna postbefordring. Då jag är förvissad derom, att förenämnda ångbåtsrederier icke skola vägra att befordra posten, derest skälig ersättning derför kan påräknas, anser jag utskottet hafva bort egna större uppmärksamhet åt denna fråga; men då ingenting nu lärer vara att åtgöra, hemställer jag, att denna § måtte med ogillande läggas till handlingarne.

Olof Nilsson från Westerbottens län instämde.

Öfverläggningen förklarades afslutad, och förevarande § blef, uppå derom af *talmannen* framställd propostiion, af ståndet *godkänd*.

§§ *10*, *11* och *12 biföllos.*

§ *13.*

Med anledning deraf, att revisorerne fästat uppmärksamhet vid nödvändigheten deraf, att vederbörande tillsåge, det i närheten af kronan tillhöriga byggnader anläggningar af eldfarlig beskaffenhet, så vidt möjligt vore, måtte förekommas, hade utskottet hemstält, att denna framställning icke måtte påkalla någon Rikets Ständers åtgärd. enär, på sätt öfverintendentsembetet uti deröfver afgifvet underdånigt utlåtande förklarat, syftemålet med nämnda framställning lämpligast kunde vinnas genom föreskrifters meddelande uti den under arbete varande byggnadsordning för Stockholms stad.

Härvid begärde nedannämnde ledamöter ordet och yttrade:

Ola Bosson Olsson från Kristianstads län: Det synes som skulle utskottet fästat sig vid endast de kronan tillhöriga byggnader, som äro belägna inom Stockholms stad; men då staten har byggnader äfven i andra städer, der den för Stockholm befintliga byggnadsordning naturligtvis icke är gällande, har utskottet, enligt min åsigt, icke kommit till rigtigt resultat, hvarföre jag hemställer, att ståndet måtte fatta sitt beslut i enlighet med herr von Franckens reservation, uti hvilken han föreslår, att Rikets Ständer måtte till Kongl. Maj:t aflåta underdånig skrifvelse med begäran om föreskrifters utfärdande för öfverintendentsembetet, att foga anstalt om åtgärders vidtagande i det hänseende. som här är i fråga.

Per Olof Hörnfeldt från Westernorrlands län: Vid denna frågas behandling i utskottet tillhörde jag. som är af samma åsigt som föregående talare, minoriteten. Då revisorernes anmärkning afser icke allenast Stockholms stad, utan äfven alla andra städer. der publika, kronan tillhöriga byggnader finnas, yrkar jag, att ståndet måtte, med afslag å utskottets hemställan, besluta i enlighet med herr von Franckens reservation.

Jonas Andersson från Östergötlands län: Jag har icke något att erinra emot föregående talares förslag, men jag vill upplysa, att man i utskottets plenum antog revisorernes anmärkning vara föranledd egentligen af den eldsvåda, som under loppet af förlidet års sommar timade i grannskapet af garnisonssjukhuset på Kungsholmen. Det är väl sannt, att kronan är egare af byggnader i åtskilliga landsortsstäder. men man bör akta sig att fatta beslut, som möjligen kunna inskränka på den enskilde persons rätt, hvars hus ligger i närheten af kronans byggnader.

Sven Rosenberg från Kristianstads län: Utskottet synes erkänna, att något bör i denna sak åtgöras, och vid sådant förhållande anser jag att en underdånig skrifvelse till Kongl. Maj:t bort föreslås, ty det är endast på sådant sätt, som man kan kommunicera revisorernes anmärkning med vederbörande stadsfullmäktige. På grund häraf instämmer jag med Ola Bosson Olsson samt hemställer, att ståndet måtte, med ogillande af utskottets hemställan, såsom sitt beslut antaga herr von Franckens reservation.

Per Tjernlund från Westernorrlands län instämde.

Öfverläggningen förklarades afslutad; *talmannens* proposition på bifall till utskottets hemställan i denna punkt blef med nej besvarad; hvarefter, uppå förnyad proposition, ståndet beslöt i öfverensstämmelse med herr von Franckens, utlåtandet bifogade, här ofvan åberopade reservation.

§ *14 lades till handlingarne.*

§§ *15* och *16 biföllos.*

Med anledning af § *17*, uti hvilken utskottet hemstält, att revisorernes framställning, i fråga om den vid Kongl. flottans station i Carlskrona använda personal, icke måtte till någon Rikets Ständers åtgärd föranleda, yttrade:

Nils Petersson från Kalmar län: Med denna utskottets hemställan är jag icke fullt belåten och jag skulle, om riksdagen icke vore så nära sitt slut, påyrka återremiss. Då emellertid en sådan icke lämpligen nu kan ega rum, föreslår jag, att utskottets hemställan i denna § måtte läggas till handlingarne. Det är väl sannt, att genomgripande förändringar i afseende å sjöförsvarets organisation blifvit vid innevarande riksdag beslutade, men dermed är ingalunda sagdt, att de missbruk, som revisorerne anmärkt, derigenom blifva afhjelpte. Jag fortfar att påyrka utlåtandets läggande till handlingarne, i hvad denna § angår.

Öfverläggningen förklarades afslutad; *talmannens* proposition på bifall till utskottets hemställan i denna § blef med nej besvarad; hvarefter, uppå förnyad proposition, ståndet beslöt att *lägga densamma till handlingarne.*

§ *18.*

Med anledning af utskottets hemställan i denna §, att Rikets Ständer måtte uti underdånig skrifvelse anhålla, det Kongl. Maj:t, efter närmare utredning af förhållandena, täcktes taga under nådig ompröfning, huruvida någon åtgärd i den af revisorerne föreslagna syftning, i fråga om stuterierna i riket, lämpligen bör vidtagas, begärde

Svante Bergström från Östergötlands län ordet och yttrade: Om premisserna i revisorernes framställning vore annorlunda, än de befinnas vara, skulle jag gerna bifalla utskottets hemställan, men då revisorerne tyckas hafva ansett stuteriernas förnämsta ändamål vara att bilda dugliga kavallerihästar, hvilket alldeles icke är förhållandet, yrkar jag afslag å hvad utskottet hemstält.

Öfverläggningen förklarades afslutad, och förevarande § blef, uppå derom af *talmannen* framstäld proposition, af ståndet *godkänd.*

§§ *19, 20, 21, 22, 23, 24* och *25 godkändes*, hvaremot § *26 lades till handlingarne.*

§ 3.

Stats-utskottets nu ånyo föredragna *memorial n:o 130*, med förslag till stadganden i riksgäldskontorets nya reglemente, angående åtskilliga vid föregående riksdagar beviljade, men ännu icke verkstälda utbetalningar,

godkändes.

§ 4.

Då nu ånyo föredrogs *sammansatta bevillnings- samt allmänna besvärs- och ekonomi-utskottets utlåtande n:o 6*, i anledning af Kongl. Maj:ts nådiga proposition, angående förändrad grund för uttaxering af landstingsmedel, begärdes ordet af följande ledamöter, hvilka yttrade:

Jonas Andersson från Östergötlands län: Uti detta utlåtande kan jag icke instämma, ty utskottet har, efter min åsigt, aldrig afgifvit något utlåtande, som haft så ringa skäl för sig. Bevillningsriksdalern har tillförene ansetts böra utgöra den grund, efter hvilken kommunalutskylderna blifvit påförda, och detta hade någon rimlighet för sig, hvilken likväl i utskottets förevarande förslag saknas. Utskottet säger, att jordbruket eller dess idkare hafva större fördel af landstingsskatten, än andra skattdragande, men hvaruti denna fördel består, kan jag icke inse och icke heller upplyser utskottet derom. Att t. ex befordra folkets upplysning och lättade kommunikationer samt tillse, att såväl dessa, som sjukvården m. m. inom kommunen äro väl ordnade, ligger naturligtvis i hvars och ens intresse och länder till fördel för *alla* näringar och *alla* samhällsklasser.

Då antagande af förevarande utlåtande, som, enligt min åsigt, hvilar på orättvis grund, skulle i landsorterna verka ondt, yrkar jag, att ståndet måtte ogilla hvad utskottet föreslagit.

Svante Bergström och *Carl Johan Johansson* från Östergötlands län jemte många flere af ståndets ledamöter instämde.

Carl Ifvarsson från Hallands län: Redan då den Kongl. propositionen till utskottet remitterades, gjorde jag anmärkning emot densamma och jag beklagar verkligen, att utskottet ansett sig böra tillstyrka Rikets Ständers bifall till ett förslag, som icke har det aldra ringaste skäl för sig. Då detta bifall emellertid vanns endast på den förseglade sedeln, hoppas jag, att förslaget icke skall hos Rikets Ständer vinna framgång. För min del får jag, under åberopande af hvad de emot utlåtandet afgifna reservationerna innehålla samt hvad Jonas Andersson nyss anfört, yrka, att ståndet måtte afslå såväl den Kongl. propositionen, som utskottets förevarande utlåtande.

Gustaf Bolin från Upsala, *Anders Johan Sandstedt* från Jönköpings och *Liss Lars Olsson* från Kopparbergs län instämde.

Carl Bernhard Rydström från Kalmar län: Sedan Jonas Andersson och Carl Ifvarsson uttalat min mening, skall jag endast instämma med dem med det tillägg, att det på det högsta förvånar mig, att man velat framkomma med ett sådant förslag, som det förevarande på en tid, då jordbrukarens ställning är sämre, än andra samhällsklassers. Jag ogillar utlåtandet.

Nils Petersson från Kalmar län: Lika med föregående talare vill jag ogilla förevarande utlåtande, men vi skola äfven tänka oss, huru situationen blifver, om vi afslå och de öfriga riksstånden godkänna detsamma. Då frågan emellertid är af stor vigt, hemställer jag, att ståndet måtte inbjuda medstånden att instämma uti vårt beslut om afslag; och hoppas jag så mycket heldre, att denna inbjudning skall åtminstone af något stånd antagas, enär den Kongl. propositionen i utskottet antogs endast genom den förseglade sedeln.

Jonas Andersson från Östergötlands län: Såvidt jag har mig bekant, har prestestånd et redan godkänt utlåtandet. Att borgareståndet skulle antaga en inbjudning i det syfte vi önska, är icke sannolikt; men då ridderskapet och adeln, hvars intresse är nära förenadt med den svenska jord-

brukarens, ännu icke fattat sitt beslut i denna fråga, hemställer jag, att åtminstone sistnämnda riksstånd mätte inbjudas att i vårt beslut sig förena.

Ola Jönsson från Malmöhus län: Jag vill icke motsätta mig inbjudningen, men jag hemställer, huruvida det kan anses passande att inbjuda medstånden att instämma uti ett beslut, som inefattar ett rent afslag till hvad som blifvit föreslaget.

Öfverläggningen förklarades slutad; *talmannens* proposition på bifall till utskottets förslag blef med nej besvarad, hvarefter, uppå förnyad proposition, förevarande utlåtande blef *afslaget* af bondeståndet, som derjemte beslöt att vördsamt och vänligen inbjuda höglofl. ridderskapet och adeln att i detta beslut sig förena.

§ 5.

Sammansatta bevillnings-, lag- samt allmänna besvärs- och ekonomi-utskottets utlåtande n:o 7, i anledning af dels gjorda anmärkningar emot vissa delar, dels ock riksståndens skiljaktiga beslut i afseende å andra delar af betänkandet n:o **1**, angående vilkoren för bränvins tillverkning, blef vid nu förnyad föredragning *godkändt.*

§ 6.

Föredrogs ånyo och *bifölls*

sammansatta lag- samt allmänna besvärs- och ekonomi-utskottets betänkande n:o 24, i anledning af motion, angående upphäfvande af gällande föreskrifter dels om studented, dels om skyldighet att, för burbrefs erhållande, aflägga tro-, huldhets- och borgare-ed; hvaremot

samma utskotts memorial n:o 28, i anledning af återremiss utaf sammansatta lag- samt allmänna besvärs- och ekonomi-utskottets betänkande n:o **13**, öfver motioner om förändring af gällande föreskrifter angående tiden för fullföljande af besvär i ekonomiska och administrativa mål,

lades till handlingarne.

§ 7.

Vid nu ånyo skedd föredragning af *allmänna besvärs- och ekonomi-utskottets betänkande n:o 96*, i anledning af motioner om ändringar i Kongl. förordningen om kyrkostämma samt kyrkoråd och skolråd den **21** mars **1862**, äf-

vensom i Kongl. stadgan angående folkundervisningen i riket den 18 juni 1842, blef samma betänkande af ståndet *godkändt.*

§ 8.

Föredrogs ånyo och *godkändes*

sammansatta stats- samt allmänna besvärs- och ekonomi-utskottets memorial n:o 15, angående aflöning till utskottets sekreterare under innevarande riksdag.

§ 9.

Pä flera ledamöters begäran bordlades *andra gången sammansatta lag- samt allmänna besvärs- och ekonomi-utskottets memorial n:o 27*, i anledning af ä erremiss utaf en i sammansatta lag- samt allmänna besvärs- och ekonomi-utskottets memorial n:o 19 föreslagen voteringsproposition.

§ 10.

Till bordläggning *första gången* anmäldes expeditionsutskottets förslag till Rikets Ständers nedannämnde underdäniga skrifvelser:

n:o 67, angående regleringen af utgifterna under riksstatens *fjerde* hufvudtitel;

n:o 68, angående regleringen af utgifterna under riksstatens *femte* hufvudtitel;

n:o 69, i fråga om kärande parts skyldighet att gifva vederparten del af uppskofsbeslut; och

n:o 70, angående förändrade stadganden i afseende på vilkoren för rättighet att fullfölja mäl hos hofrätterna och högsta domstolen; äfvensom

stats-utskottets memorial n:o 131, angående verkställd omröstning i ätskilliga till statsregleringen hörande frägor.

§ 11.

Från höglofl. ridderskapet och adeln ankomne protokolls-utdrag n:ris 252—254 *lades till handlingarne.*

§ 12.

Uppå derom gjord begäran beviljades *Per Östman* från

Westernorrlands län 3 veckors ledighet från riksdagsgöromålen, att beräknas från den 11 i denna månad.

Ståndets ledamöter åtskildes kl. ¼ till 3 e. m.

In fidem

J. Sjöberg.

Den 9 Juni.

Plenum kl. 12 på dagen.

§ 1.

De vid ståndets sammanträden den 19 och 22 nästlidne maj hållne protokoll blefvo till justering uppläste och godkände.

§ 2.

Uppå framställd begäran meddelade ståndet *Leonard Johan Fahlander* från Westerbottens län förlängning, under 3:ne veckors tid, af den ledighet från deltagande i riksdagsgöromålen, honom förut blifvit beviljad.

§ 3.

Jemlikt ståndets förut fattade beslut anställdes nu val till ledamöter med deras suppleanter i *förstärkt lag-utskott*, hvarvid utsägos:

till ledamöter:

Carl Ifvarsson från Hallands län med 68 röster,
Erik Ersson från Gefleborgs län med 67,
Peter Andersson från Blekinge län med 66,
Nils Petersson från Kalmar län med 60,

Ola Jönsson från Malmöhus län med **43** röster,
Carl Johan Leonard Lönnberg från Östergötlands län med **43**,
Carl Johan Svensén från Kalmar län med **43**,
Olof Larsson från Jemtlands län med **43**,
Johan Victor Lundqvist från Skaraborgs län med **43**,
Anders Jonsson från Wermlands län med **43**,
Gustaf Jonsson från Kalmar län med **43**,
Per Persson från Stockholms län med **43**,
Carl Bernhard Rydström från Kalmar län med **43**,
Gustaf Olsson från Westmanlands län med **43**,
Erik Jonsson från Westmanlands län med **43**,
Anders Wilhelm Uhr från Nerikes län med **42**,
Johan Persson från Upsala län med **42**,
Nils Andersson från Wermlands län med **42**,
Johan Bergström från Kopparbergs län med **42**,
Jöns Andersson från Malmöhus län med **42**,
Lars Magnus Carlsson från Stockholms län med **42**,
Lars Gustaf Andersson från Elfsborgs län med **42**,
Per Olof Hörnfeldt från Westernorrlands län med **42**,
Sven Nilsson från Kristianstads län med **41**,
Lars Ersson från Södermanlands län med **40**, och
Josef Oscar Almqvist från Norrbottens län med **32** röster;

samt till suppleanter:

Johannes Andersson från Skaraborgs län med **32** röster,
Lars Persson från Nerikes län med **32**,
Hans Hægermarck från Gefleborgs län med **32**,
August Danielsson från Norrbottens län med **32**,
Eljas Per Olsson från Kopparbergs län med **32** och
Benjamin Börjesson från Göteborg och Bohus län med **30** röster; hvarom protokoll uppsattes och justerades för att i vanlig ordning expedieras.

§ **4.**

Föredrogs *sammansatta lag- samt allmänna besvärs- och ekonomi-utskottets memorial n:o 27*, i anledning af återremiss utaf en i utskottets memorial n:o **19** föreslagen voteringsproposition.

Härom uppstod diskussion, derunder sig sålunda yttrade:

Ola Jönsson från Malmöhus län: För min del anser jag att votering i förstärkt utskott icke bör ega rum i detta ärende, och yrkar att ståndet mätte vidblifva sitt

härom förut fattade beslut, samt afslå den nu gjorda inbjudningen. Sjelf ämnar jag alldeles icke deltaga i voteringen ifall voteringspropositionen af de andra stånden godkändes, och således omröstning beslutas.

Sven Rosenberg från Kristianstads län: Af den memorialet bifogade reservationen synes att hvarken jag eller kamraterne från detta stånd i utskottet kunnat bifalla utskottets förnyade förslag till voteringsproposition, som gick igenom först efter föregången omröstning. När tvenne riksstånd redan godkänt den förra voteringspropositionen, så hade utskottet bort vidblifva densamma. Således instämmer jag med Ola Jönsson deruti, att ståndet bör vidblifva sitt förra beslut, men deremot kan jag icke gilla Ola Jönssons yttrande, det han icke vill deltaga i voteringen, ifall en sådan af Rikets Ständer beslutes. Att afhålla sig från en sålunda bestämd votering anser jag icke vara förenligt med grundlagens bud, och jag för min del, såsom ordinarie ledamot i utskottet, kommer alltid att i voteringen deltaga, huru än voteringspropositionen kommer att uppställas.

Anders Medin från Kronobergs län: Jag är förekommen af de tvenne föregående talarne, och anser att ståndet icke har annat att göra än att, med afslag af inbjudningen, vidblifva sitt förut i ämnet fattade beslut. Dock vill jag icke tillstyrka någon hvarken att afhålla sig från voteringen eller gå dit, utan må detta bero på en hvars eget omprövfvande, och hvad han i detta fall må finna vara förenligt med grundlagen eller icke.

Fredrik August Forsbeck från Östergötlands län: Mina åsigter i detta ämne äro förut tillräckligt kände, hvarför jag endast inskränker mig till att yrka afslag å den nu framstälda voteringspropositionen.

Denna talares åsigt delades af *Anders Jonsson* från Wermlands län.

Erik Ersson från Gefleborgs län: Denna förnyade voteringsproposition innebär en temligen ovanlig företeelse af afvikelse från gammal praxis, och särdeles besynnerligt förekommer det mig att utskottet kunnat frångå sitt förra förslag, som redan var af två stånd godkändt. Jag kan icke finna att några omständigheter varit för handen, som kunnat berättiga utskottet till en dylik inkonseqvens, hvadan jag yrkar afslag å den nu framlagda voteringspropositionen.

Häruti instämde *Gustaf Bolin* från Upsala län, jemte flere ledamöter af ståndet.

Johan Bergström från Kopparbergs län: Inom utskottet framhöll jag den åsigten, att då två stånd godkänt

den förra voteringspropositionen, utskottet bort vidblifva densamma och inbjuda de andra stånden att äfven antaga den, men denna åsigt lyckades icke vinna gehör. Nu finner jag för min del att ståndet icke har något annat att göra, än att, med vidblifvande af sitt förra beslut, afslå den nu uppstälda förnyade voteringspropositionen.

Öfverläggningen förklarades nu vara afslutad. Sedan *talmannens* proposition på bifall blifvit med enhälligt nej besvarad och efter ånyo derom framstäld proposition *ogillade* ståndet, under vidblifvande af sitt förra beslut i ämnet, den nu framstälda voteringspropositionen.

§ 5.

Vid nu skedd föredragning *godkändes* expeditions-utskottets förslag till Rikets Ständers underdåniga skrifvelser, nemligen:

n:o 67, angående regleringen af utgifterna under riksstatens *fjerde* hufvudtitel;

n:o 68, angående regleringen af utgifterna under riksstatens *femte* hufvudtitel;

n:o 69, i fråga om kärande parts skyldighet att gifva vederparten del af uppskofsbeslut; och

n:o 70, angående förändrade stadganden i afseende på vilkoren för rättighet att fullfölja mål hos hofrätterna och högsta domstolen.

§ 6.

Föredrogs och *lades till handlingarne stats-utskottets memorial n:o 131*, angående verkställd omröstning i åtskilliga till statsregleringen hörande frågor.

§ 7.

Till bordläggning *första gången* anmäldes:

Stats-utskottets memorial:

n:o 132, angående sammanbindningsbanans ledning öfver den med riksgäldskontorets hus förenade tomt;

n:o 133, om anvisande af de i regeringsformens 63 § föreskrifna kreditivsummor;

n:o 134, med förslag till stadganden i det nya reglementet för riksgäldskontoret angående de under sistförflutne riksdag för jernvägsbyggnaderna beviljade, ännu innestående anslag och län;

n:o 136, i anledning af riksståndens skiljaktiga beslut i fråga om inlösande af de s. k. frisocknarnes tjenstbarheter till Dylta bruk;

rättelser i stats-utskottets memorial n:o 125; samt

bevillnings-utskottets betänkande n:o 20, angående beräkningen af tullmedlen, postmedlen, stämpelpappersafgiften och bränvinsbränningsmedlen.

§ 8.

Såsom icke erfordrande annan åtgärd *lades till handlingarne* följande protokollsutdrag, nemligen:

från höglofliga ridderskapet och adeln n:ris 255—261; och
" vällofliga borgare-ståndet n:o 265.

Ståndet åtskildes härefter kl. ¾ till 2 e. m.

In fidem

J. Sjöberg.

Den 11 Juni.

Plenum kl. 2 e. m.

§ 1.

Föredrogs ånyo och *bifölls stats-utskottets memorial n:o 132*, angående sammanbindningsbanans ledning öfver den med riksgäldskontorets hus förenade tomt.

§ 2.

Vid ånyo skedd föredragning af *stats-utskottets memorial n:o 133*, om anvisande af de i regeringsformens 63 § föreskrifna kreditivsummor, begärdes ordet af **Sven Nilsson** från Kristianstads län, som yttrade: Det är emot

beloppet af de föreslagna kreditivsummorna, som jag anser mig böra göra en erinran. Då nemligen omkring åtta månader härefter representationen åter sammanträder, synes det mig som vore det icke nödigt att anvisa kreditivsummor till så höga belopp som förut, då Rikets Ständer samlades allnast hvart tredje år, utan tyckes det mig som summorna skulle kunna minskas i förhållande till den tid, som återstår till nästa riksmöte, och således nedsättas till en tredjedel af det belopp, utskottet föreslagit.

Vidare yttrade:

Per Nilsson från Malmöhus län: Som ifrågavarande kreditivsummor äro afsedda att, i händelse af krig, bereda regeringen medel att röra sig med, tilldess Rikets Ständer hinna sammanträda, kan det icke på bestämmandet af summornas storlek inverka, om riksdag förr eller senare inträffar. Med afseende fästadt derå, att regeringen för närvarande och sedan nu pågående riksdag blifvit afslutad, icke är i tillfälle att sammankalla urtima riksdag under tiden intilldess riksföramlingen i början af nästkommande år åter sammanträder, var man på utskottets afdelning böjd för att för denna gång höja summorna, men stannade slutligen vid samma belopp, som af älder varit gällande. För min del yrkar jag derför bifall till memorialet.

Carl Ifvarsson från Hallands län: Vid första påseendet kan det visserligen tyckas, som skulle Sven Nilsson hafva rätt, men betraktar man förhållandet närmare, så gestaltar det sig annorlunda. Att det mindre kreditivet är afsedt icke allenast till Rikets försvar synes deraf, att Rikets Ständer vid sistförflutna riksdag särskildt gåfvo anvisning på detsamma för att användas till förekommande af då befarad boskapspest, för den händelse så skulle erfordras. Härtill kommer, att det större kreditivet icke får lyftas förrän konungen hört statsrådet och sammankallat ständerna; och anser jag på grund häraf det icke vara skäl att till beloppen nedsätta kreditiven.

Erik Ersson från Gefleborgs och *Carl Dahlgren* från Elfsborgs län instämde.

Sedan diskussionen härefter förklarats slutad, blef memorialet, på framställning af *talmannen*, af ståndet *bifallet*.

§ 3.

Föredrogs ånyo och *bifölls stats-utskottets memorial n:o 134*, med förslag till stadganden i det nya reglementet för riksgäldskontoret, angående de under sistförflutna riks-

dag för jernvägsbyggnaderna beviljade, ännu innestående anslag och lån.

§ 4.

Föredrogs ånyo och *lades till handlingarne stats-utskottets memorial n:o 136*, i anledning af riksståndens skiljaktiga beslut, i fråga om inlösande af de s. k. frisocknarnes tjenstbarheter till Dylta bruk.

§ 5.

Föredrogos i ett sammanhang dels "rättelser uti statsutskottets memorial n:o 125", dels ock ett från borgareståndet ankommet protokollsutdrag för den 8 innevarande månad, n:o 267, innefattande inbjudning till medstånden att biträda borgareståndets vid behandling af statsutskottets nyssnämnde memorial, med förslag till de stadganden i riksgäldskontorets reglemente, som angå detta verks skulder och fordringar, fattade beslut att, i enlighet med utskottets förra hemställan, sid. 4 i memorialet, 24 § i reglementsförslaget skulle erhålla följande tillägg: "hvarjemte Rikets Ständer beslutat, att ett belopp af sjutioåtta tusen sextio riksdaler utaf den slutliga besparing, hvilken uppkommit å de under 1859 och 1860 års riksdag till folkundervisningens befrämjande för åren 1861, 1862 och 1863 anvisade medel, må till samma fond öfverflyttas, för att på enahanda sätt af Kongl. Maj:t disponeras.

Härvid uppstod diskussion, derunder följande ståndets ledamöter begärde ordet och yttrade:

Erik Ersson från Gefleborgs län: Som ståndet förut icke beslutat angående det bland "rättelserna" förekommande, i borgareståndet anmärkta protokoll intagna tilllägg, så torde det vara nödvändigt att ståndet nu derom fattar beslut och godkänner samma rättelser.

Sven Rosenberg från Kristianstads län: Vi hafva redan sistförflutna riksdag beslutat om användande af de besparingar, som kunna uppkomma å de till folkundervisningens befrämjande anvisade medel, så att vi, enligt min tanka, beträffande ifrågavarande rättelser icke hafva annat att göra än att lägga dem till handlingarna.

Per Nilsson från Malmöhus län: Det är så mycket mera nödvändigt att ståndet nu fattar beslut angående det i rättelserna förekommande tillägg, som ståndet redan bifallit såväl stats-utskottets utlåtande angående folkskole-

lärarnes pensionering som äfven stats-utskottets memorial n:o 125, med förslag till stadganden i riksgäldskontorets reglemente, i hvilket sednare memorial tillägget finnes uteglömdt.

Diskussionen var slutad; och beslöt ståndet, på framställning af *talmannen*, att, med *godkännande* af ofvanomförmälda rättelser, *lägga* inbjudningen *till handlingarne.*

§ 6.

Föredrogs ånyo och *godkändes bevillnings-utskottets betänkande n:o 20*, angående beräkningen af tullmedlen, postmedlen, stämpelpappersafgiften och bränvinsbränningsmedlen.

§ 7.

Till bordläggning *första gången* anmäldes:

Sammansatta banko- samt allmänna besvärs- och ekonomiutskottets:

memorial n:o 1, angående arvode till utskottets sekreterare; och

utlåtande n:o 2, i anledning af motion om vidtagande af åtgärder för beredande af lättnad i myntcirkulationen emellan Sverige och Norge;

lag-utskottets:

betänkande n:o 60, i anledning af motioner om förändring i stadgandena angående giftomannarätt; och

memorial n:o 61, i anledning af riksståndens skiljaktiga beslut vid förehafvande af utskottets betänkande n:o 57 och memorial n:o 59 öfver motioner om förändrad lagstiftning angående panträtt i lösegendom;

Expeditions-utskottets förslag till Rikets Ständers underdåniga skrifvelser till Kongl. Maj:t:

n:o 71, angående stämpelpappersafgiften;

n:o 72, i fråga om indragning af de s. k. prebendepastoraten;

n:o 73, angående ömsesidig frihet för undersåter inom Sverige och Norge att vistas och bosätta sig inom ena eller andra riket, äfvensom att derstädes idka handel och vissa andra yrken;

n:o 74, i fråga om utvidgande af qvinnans medborgerliga rättigheter; och

n:o 75, i fråga om tillämpningen af nu gällande stadgande angående ersättning åt militieboställsinnehafvare för å bostället för kronans räkning huggen ek; samt

ett från ridderskapet och adeln ankommet protokollsutdrag för den innevarande månad, n:o **264**, innefattande inbjudning till bonde-ståndet att biträda ridderskapet och adeln, vid förehafvande af sammansatta bevillnings- samt allmänna besvärs- och ekonomi-utskottets utlätande n:o **6**, i anledning af Kongl. Maj:ts nädiga proposition, angående förändrad grund för uttaxering af landtingsmedel fattade beslut rörande **1** och **3** mom. i **47** § af landstingsförordningen.

§ 8.

Såsom icke erfordrande annan åtgärd *lades till handlingarna* ankomna protokollsutdrag från
ridderskapet och adeln n:ris **262**, **263** och **265—269**;
preste-ståndet n:ris **247—266**; och
borgare-ståndet n:ris **266**, **268—271**.

§ 9.

Pä derom gjord begäran beviljade ståndet förre vice talmannen *Per Eriksson* från Wermlands län **14** dagars förlängning i honom förut förunnad ledighet från riksdagsgöromälen.

Ståndet ätskildes kl. ½ 3 e. m.

In fidem

J. Sjöberg.

Den 12 Juni.

Plenum kl. 2 e. m.

§ 1.

Föredrogos och *godkändes expeditions-utskottets* förslag till Rikets Ständers underdåniga skrifvelser:

n:o 71, angående stämpelpappersafgiften;

n:o 72, i fråga om indragning af de s. k. prebendepastoraten;

n:o 73, angående ömsesidig frihet för undersäter inom Sverige och Norge att vistas och bosätta sig inom ena eller andra riket, äfvensom att derstädes idka handel och vissa andra yrken;

n:o 74, i fråga om utvidgande af qvinnans medborgerliga rättigheter, samt

n:o 75, i fråga om tillämpningen af nu gällande stadganden angående ersättning åt militieboställsinnehafvare för å bostället för kronans räkning huggen ek.

§ 2.

Föredrogs och *bifölls sammansatta banko- samt allmänna besvärs- och ekonomi-utskottets memorial n:o 1*, angående arfvode åt utskottets sekreterare.

3.

Företogs till behandling *sammansatta banko- samt allmänna besvärs- och ekonomi-utskottets utlåtande n:o 2*, i anledning af motion, om vidtagande af åtgärder, för beredande af lättnad i mynt-cirkulationen emellan Sverige och Norge; dervid ståndet fattade följande beslut: uti punkten 1, sid. 2, hade utskottet tillstyrkt, att Rikets Ständer måtte hos Kongl. Maj:t i underdånighet anhålla, att Kongl. Maj:t täcktes låta utreda, huruvida icke, till fördel för rörelsen och gemenskapen emellan de förenade rikena, den åtgärd vore lämplig och borde vidtagas, att vederbörande auktoriteter, som hade uppbörd af statsmedel om händer, berättigades och förpligtades att vid uppbörden emottaga hvilketdera landets silfvermynt som helst, efter dess rätta silfvervärde, samt, om så pröfvas nödigt, till instundande riksdag afgifva nådig framställning i ämnet.

Med anledning häraf begärdes ordet af och yttrade:

Carl Johan Leonard Lönnberg från Östergötlands län: Jag erkänner villigt, att den åtgärd, utskottet med anledning af ifrågavarande motion vidtagit, är egnad att bereda lättnad och beqvämlighet i afseende på myntcirkulationen för de till Norge gränsande provinserna; men, så länge något afseende ej blifvit fästadt på mellersta och södra Sverige beträffande danskt silfvermynt, är dock utskottets åtgärd endast en halfmesyr. Förslag härom fram-

ställdes äfven inom utskottet; men slumpen, i form af den förseglade sedeln, afgjorde saken, och förslaget föll. I öfrigt behöfver jag endast åberopa, hvad jag i min reservation mot detta utlåtande anfört, för att yrka bifall till mitt deri afgifna förslag.

Med Lönnberg förenade sig: *Anders Wilhelm Uhr* från Nerikes, *Peter Andersson* från Blekinge, *Per Nilsson*, *Sven Nilsson* och *Sven Rosenberg* från Kristianstads, *Carl Ifvarsson* från Hallands, *Olof Nilsson* från Westerbottens, samt *Josef Oscar Almqvist* från Norrbottens län m. fl.

Ola Bosson Olsson från Kristianstads län: Till följd af den stora utförsel af kreatur med flere artiklar, som från Skåne till Danmark eger rum, har danskt silfvermynt i myckenhet börjat cirkulera i de södra provinserna; men då sådant mynt ej emottages vid allmänna uppbörden, är ändamålet med den af utskottet föreslagna åtgärden förfelad. Mången gång händer det, att man till uppbörden ej kan få ett danskt silfvermynt utvexladt, och följden blir, att man, ehuru hafvande penningar, kommer på rest. Derföre, samt då staten ej gör någon förlust genom att vid kronouppbörden emottaga äfven danskt silfvermynt efter dess rätta silfvervärde, förenar jag mig med Lönnberg om bifall till det förslag, han i sin reservation framställt.

Ola Jönsson från Malmöhus län: Äfven jag önskar att utskottet gått längre samt i sitt skrifvelseförslag upptagit äfven Danmark. Såsom reservanten antydt, är danskt silfvermynt i de södra provinserna i nästan allmännare omlopp än svenskt, hvarföre, samt då, till följd af den lifliga beröringen mellan nämnde provinser och Danmark, ett närmande uti ifrågavarande hänseende är nödvändigt, jag instämmer i den reservation, förste talaren mot utskottets tillstyrkan afgifvit.

Häruti instämde *Åke Andersson* från Malmöhus län.

Anders Jonsson från Wermlands län: Då jag är ifrån en till Norge gränsande provins samt således känner den nuvarande olägenheten deraf, att det ena landets mynt vid kronouppbörden i det andra ej emottages, är jag tacksam mot utskottet, för hvad som redan erhållits, men på det att det med ifrågavarande motion afsedda ändamålet måtte till fullo vinnas, vill jag också instämma i Lönnbergs reservation.

Carl Johan Svensén från Kalmar län: Då ingen enda talare uppträdt till försvar för utskottets afgifna förslag, inskränker jag mig till att endast yrka bifall till

Lönnbergs reservation. Att skrifvelseförslaget afser äfven Danmark är så mycket nödvändigare, som Sverige med nämnde land står i lifligare handelsrörelse än med hvilket annat land som helst.

Häruti instämde *Nils Petersson* och *Carl Gustafsson* från Kalmar, *Nils Svensson* från Blekinge, *Anders Andersson* från Kopparbergs, *Per Nilsson* från Malmöhus samt *Nils Andersson* från Wermlands län m. fl.

Öfverläggningen förklarades nu vara afslutad. Sedan *talmannens* proposition på bifall till utskottets förslag blifvit med enhälligt *nej* besvarad, beslöt ståndet, efter derom förnyad proposition, att Rikets Ständer, med afslag å utskottets hemställan i denna punkt, skulle hos Kongl. Maj:t i underdånighet anhålla, att Kongl. Maj:t täcktes låta utreda, huruvida icke, till fördel för rörelsen och gemenskapen emellan de skandinaviska rikena, den åtgärd vore lämplig och borde vidtagas, att vederbörande auktoriteter, som hade uppbörd af statsmedel om händer, berättigades och förpligtades att vid uppbörden emottaga hvilketdera landets silfvermynt som helst efter dess rätta silfvervärde, samt, om så pröfvas nödigt, till en kommande riksdag afgifva nådig framställning i ämnet.

Utskottets hemställan i punkten **2**, sid. **3**, att Rikets Ständer jemväl hos Kongl. Maj:t i underdånighet anhålla, att Kongl. Maj:t måtte anbefalla vederbörande att upprätta och i rikets almanachor införa en tabellarisk uppgift på de olika silfvervärden, som ega rum emellan svenska myntet, å ena, samt såväl norska som de danska och finska nu gällande mynten å andra sidan,

bifölls.

§ 4.

Vid nu skedd föredragning af *lag-utskottets betänkande n:o 60*, i anledning af motioner om förändring i stadgandena angående giftomannarätt, blef samma betänkande af ståndet *bifallet.*

§ 5.

Efter nu jemväl skedd föredragning af *lag-utskottets memorial n:o 61*, i anledning af riks-ståndens skiljaktiga beslut vid förehafvande af lag-utskottets betänkande n:o **57**, och memorial n:o **59** öfver motioner om förändrad lagstiftning angående panträtt i lös egendom begärdes ordet af

Svante Bergström från Östergötlands län, hvilken yttrade: Bondeståndet har redan icke mindre än tvänne gånger fattat beslut uti denna fråga; men, såsom vanligt, har utskottet nu gjort ett försök, hvilket också troligen lyckas, att undertrycka detta stånds beslut. Utskottet föreslog nemligen först en allmän författning angående panträtt i lös egendom, hvilket författningsförslag jemväl af bondeståndet gillades, men har sedermera framstält förslag till en författning angående förlagslån, hvarom bondeståndet nu skall tvingas att rösta. Rätteligen borde frågan vara vid denna riksdag förfallen, ty sedan utskottets första förslag bifölls af bondeståndet, afslogs af prestestånde t, men återremitterades af ridderskapet och adeln samt borgareståndet, hade två stånd i frågan stannat mot två. Det förslag, hvarom omröstning inom förstärkt utskott skulle ega rum, innebär dessutom en ny fara för bondeståndet, alldenstund enligt detsamma äfven å intecknade lån högre ränta än sex för hundrade om året kan betingas; vid hvilket förhållande samt på ofvan antydda skäl jag yrkar, att ståndet måtte afslå den här framstälda voteringspropositionen.

Sedan *talmannen* förklarat det faktiskt vore, att tre stånd fattat beslut i frågan samt att omröstning i förstärkt lag-utskott således måste ske, yttrade vidare:

Sven Rosenberg från Kristianstads län: Ehuru jag så länge och så många gånger inom utskottet deltagit i denna och en annan dermed nära sammanhängande frågas behandling, och ehuru så många sura minnen äro dermed förenade, att jag känner föga lust att upptaga den igen; så och då en talare yrkat afslag på den framlagda voteringspropositionen, och jag måste antaga, icke allenast att han sjelf icke satt sig in i frågans verkliga beskaffenhet, utan ock att kanske många andra, förlitande sig på hans omdöme, också pröfningslöst instämma i ropet om afslag, nödgas jag för sakens skull yrka på bifall och vill derför anföra några skäl.

Kamraterna inom utskottet veta och kunna intyga, att vi från vår ståndpunkt gjort allt, hvad i vår förmåga stått, för att få fram en författning om underpant i lös egendom, för att på den vägen, som man säger, äta ut eller underminera den sorgligt ryktbara lösöreköpsförfattningen. Detta har dock icke lyckats denna gång. Frågan är för närvarande fallen, men den lefver nog upp

gen i sinom tid. Den nu ifrågavarande författningen om förlagslån har erbjudits i stället och vunnit några sympatier hos Rikets Ständer. Icke uppfyller den i allan måtto detsamma, som en författning om underpant i lös egendom, men icke heller är den så värdelös, att den bör förkastas. Ehuru jag gerna för egen del skulle vilja biträda preste- och borgare-ståndens beslut i fråga om denna författning, anser jag det dock fåfängt att försöka förmå bondeståndet till ett sådant beslut, huru många skäl det än må hafva för sig.

Må då gerna detta stånd vidhålla sitt förra beslut angående underpant i lösegendom, men detta hindrar oss ju alldeles icke från att godkänna den nu föreliggande voteringspropositionen. Förslaget till författning om förlagslån är antaget af tre riksstånd och utgör således Rikets Ständers beslut, hvilket vi måste respektera, ehvad vi vilja eller icke. Den mellanmening, tvänne stånd deri infört, är efter mitt förmenande ganska välbetänkt och antages sannolikt af ridderskapet och adeln, i hvilket fall votering i förstärkt utskott ej kommer i fråga. Men för den händelse votering skulle förkomma, anser jag synnerligen angeläget att få mellanmeningen antagen, till förebyggande af ett sjelfsvåldigt procenteri i lagens namn.

Det skulle nemligen blifva mycket lätt för hvarje långifvare att under benämningen förlagslån betinga sig högre ränta än lagen tillåter, om inga vidare vilkor erfordrades än blott en särskild benämning. De, som ifra för fri ränta utan undantag, böra således yrka afslag på mellanmeningen. För min del kan jag det icke, ty ehuru jag yrkat på fri ränta för korta lån i handelns och de egentliga affärsmenniskornas intresse och äfven vill bifalla fri ränta i nu föreslagna fall, vill jag dock icke lemna egennyttan fritt spelrum att i annan ordning, än lag tillåter, uppskörta den lånebehöfvande, och som jag hoppas att vid voteringen i förstärkta utskottet ja-propositionen skall vinna seger, vill jag godkänna voteringspropositionen och beder ståndet väl besinna sig, innan det biträder den föregående talarens yrkande på afslag.

Öfverläggningen förklarades nu vara afslutad; hvarefter, på *talmannens* derom framstälda proposition, den af utskottet uti förevarande memorial föreslagna voteringsproposition af ståndet *godkändes.*

§ 6.

Föredrogs *protokollsutdrag* från höglofliga ridderskapet och adeln för den 9 uti innevarande månad, *n:o 264*, med inbjudning till hedervärda bondeståndet att biträda ridderskapet och adeln vid behandling af sammansatta bevillnings samt allmänna besvärs- och ekonomi-utskottets utlåtande n:o 6. i anledning af Kongl. Maj:ts nådiga proposition, angående förändrad grund för uttaxering af landstingsmedel, fattade beslut öfver hvad utskottet hemstält och föreslagit i afseende å första och tredje momenten i § 47 af landstingsförordningen.

Med anledning häraf yttrade:

Nils Petersson från Kalmar län: Sedan ifrågavarande inbjudning hit ankommit, samt utskottet genom protokollsutdrag blifvit om detta ridderskapet och adelns beslut underrättadt, har utskottet vid i dag hållet sammanträde beslutat att, genom till Rikets Ständer aflåtit memorial, ånyo ställa frågan under deras beprövande, hvadan jag föreslår och yrkar, att ridderskapet och adelns ifrågavarande inbjudning måtte få hvila på bordet, till dess nämnde memorial från utskottet inkommit, för att i sammanhang dermed föredragas och afgöras.

Anders Johan Sandstedt från Jönköpings län m. fl. instämde häruti.

Sedan öfverläggningen härom förklarats vara afslutad, beslöt bondeståndet, uppå proposition, att ridderskapet och adelns omförmälda inbjudning skulle tillsvidare hvila på bordet, för att i sammanhang med från utskottet ankommande memorial i frågan till afgörande företagas.

Ståndets ledamöter åtskildes kl. ½ 3 e. m.

In fidem

J. Sjöberg.

Den 13 Juni.

Plenum kl ½7 e. m.

§ 1.

Till bordläggning *första* gången anmäldes:

Stats-utskottets memorial n:o 135, med förslag till stadganden i det nya reglementet för riksgäldskontoret, angående de under nuvarande riksdag anvisade statsutgifter, äfvensom angående de för jernvägsbyggnader och jernvägsmateriel beviljade anslag;

banko-utskottets memorial n:o 33, med anmälan om en verkställd omröstning i förstärkt banko-utskott;

stats-utskottets memorial n:o 137, angående den under innevarande riksdag verkställda statsreglering samt anskaffande af de för riksgäldskontorets utgifter erforderliga medel; samt

expeditions-utskottets memorial:

n:o 6, angående rättighet för utskottets kanslipersonal och vaktbetjening att åtnjuta aflöning någon tid efter riksdagens slut samt om anvisande af medel till gratifikationer åt extra biträden inom kansliet m. m.; och

n:o 7, angående acceptering efter riksdagens slut, af räkningar å tryckning och häftning af bihanget till riksståndens protokoll.

§ 2.

Lades till handlingarne ankomne protokollsutdrag från: höglofliga ridderskapet och adeln n:ris 270—273, samt vällofliga borgare-ståndet n:ris 272—282.

Ståndets ledamöter åtskildes kl. 7 e. m.

In fidem

J. Sjöberg.

Den 14 Juni.

Plenum kl. 1 e. m.

§ 1.

Föredrogs ånyo och *godkändes statsutskottets memorial n:o 135*, med förslag till stadganden i det nya reglementet för riksgäldskontoret, angående de under nuvarande riksdag anvisade statsutgifter, äfvensom angående de för jernvägsbyggnader och jernvägsmateriel beviljade anslag.

§ 2.

På flera ledamöters begäran *bordlades andra gången: Stats-utskottets memorial n:o 137*, angående den under innevarande riksdag verkställda statsreglering samt anskaffande af de för riksgäldskontorets utgifter erforderliga medel.

§ 3.

Banko-utskottets, nu ånyo föredragna *memorial n:o 33*, med anmälan om en verkställd omröstning i förstärkt bankoutskott,

lades till handlingarne.

§ 4.

Vid förnyad föredragning *godkändes expeditions-utskottets memorial:*

n:o 6, angående rättighet för utskottets kanslipersonal och vaktbetjening att åtnjuta aflöning någon tid efter riksdagens slut samt om anvisande af medel till gratifikationer åt extra biträden inom kansliet m. m.; och

n:o 7, angående acceptering, efter riksdagens slut, af räkningar å tryckning och häftning af bihanget till riksståndens protokoll.

§ 5.

Till bordläggning *första gången* anmäldes:

Sammansatta bevillnings-, lag- samt allmänna besvärs- och ekonomi-utskottets:

utlåtande n: 9, i anledning af riksståndens skiljaktiga beslut i afseende å vissa delar af betänkandet n:o 5, angående vilkoren för försäljning af bränvin och andra brända eller destillerade spirituösa drycker; och

memorial n:o 10, i anledning af riksståndens skiljaktiga beslut angående vilkoren för bränvinstillverkning; äfvensom

expeditions-utskottets förslag till Rikets Ständers underdåniga skrifvelser:

n:o 76, angående regleringen af utgifterna under rikstatens sjette hufvudtitel;

n:o 77, i anledning af Kongl. Maj:ts nådiga proposition, angående förändring i gällande bestämmelser om godtgörandet af kostnader vid laga skifte å boställe;

n:o 78, angående upplåtelse till Göteborgs stad af Elfsborgs kungsladugård med dertill hörande lägenheter;

n:o 79, angående beviljadt anslag för jernvägens mellan Örebro och Arboga fortsättande till Köping; samt

n:o 80, i anledning af Kongl. Maj:ts nådiga proposition, angående förändrade bestämmelser i fråga om upplåtande åt enskilde af kronans mark i Norrland och Stora Kopparbergs län samt om dispositionen af stubböresmedlen.

§ 6.

Föredrogos och *lades till handlingarne* från högvördiga preste-ståndet ankomne protokollsutdrag n:ris 257—271.

§ 7.

Det i ståndets plenum den 28 nästl. april, förmiddagen, förda protokoll justerades; hvarefter

Ståndets ledamöter åtskildes kl. 2 eft. midd.

In fidem

J. Sjöberg.

Den 15 Juni.

Plenum kl. 6 e. m.

§ 1.

De vid ståndets sammanträden den 25:e sistlidne april förmiddagen samt den 28 i samma månad eftermiddagen förde protokoll blefvo till justering uppläste och godkände.

§ 2.

Föredrogs punktvis *stats-utskottets memorial n:o 137*, angående den under innevarande riksdag verkställda statsregleringen samt anskaffande af de för riksgäldskontorets utgifter erforderlige medel.

Ordet begärdes härvid af följande ledamöter, som yttrade:

Svante Bergström från Östergötlands län: Till en början får jag tillkännagifva, det jag begärt ordet, icke för att yrka afslag på detta betänkande, utan för att uttala mig öfver statens finansförvaltning i sin helhet, och ehuru gerna jag ville åstadkomma någon förändring uti den nu föredragna första punkten, så måste jag dock, med fästad hänsyn på det nära förestående afslutandet af riksdagen, derifrån afstå. Dock kan jag icke underläta att i anledning af utskottets uti den nu föredragna första punkten framställda förslag uttala den åsigt, det jag hade önskat, att den yppade statsbristen heldre betäcktes genom upptagen bevillning än utaf anskaffade tillgångar i form af sväfvande skuld, som i andra länder i tid och otid användes. Emellertid är tvånget att bifalla betänkandet nästan alldeles gifvet, till följd af den knappa tid, som oss här återstår, men på samma gång vill jag nedlägga min reservation emot deläsigter och de resultat, hvartill utskottet i förevarande memorial kommit. Sålunda påstår utskottet att den brist, som uti statsregleringen förefinnes, egentligen utgör blott den ringa summan 475,428 rdr 38 öre och man kommer till detta resultat genom att ifrån den öfriga statsregleringen afskilja såväl inkomsten af som utgifterna för jernvägsanläggningarna, utgörande något öfver 8,000,000 rdr, hvarutaf dock hälften tillhör detta års budget och ej till 1867. Härutaf

kommer man naturligen till den slutsatsen, att detta memorial är skeft ifrån början till slut, så att man är i fullkomlig ovisshet om den egentliga ställningen. Vill man likväl ingå på att den egentliga skulden icke utgör mer än 475,428 rdr 38 öre, så bör man dock lägga märke till att utskottet tillgripit den utvägen, att såsom tillgångar beräkna andelen i bankovinsten till 3,400,000 rdr, äfvensom salpeterfondens behållning 600,000 rdr. Då utskottet medgifver att den brist, som i följd af innevarande riksdags extra statsreglering skulle uppkomma uppgår till 4,535,428 rdr 38 öre, samt då jag anser att tillgångarne från bankovinsten och salpeterfonden, tillsammans utgörande 4,000,000 rdr, aldrig bort tillgripas, blifver den egentliga statsbristen, enligt min åsigt, icke mindre än 8,535,428 rdr 38 öre. Jag har velat påpeka detta sorgliga förhållande såsom en fingervisning för bedömande af rätta halten af alla de blomstermälningar, som både före och under denna riksdag framhållits för representationen i afsigt att visa landets goda finansiella ställning och jag beklagar värt land, som egt en finansminister, hvilken på tre år kommit på en balans af 8,000,000 rdr, äfven om denna summa utaf stats-utskottet icke beräknas högre än 4½ million. Såsom jag förut nämnt är det endast af nödtvång jag nu godkänner den föredragna punkten.

Per Nilsson från Malmöhus län: Då den föregående talaren slutade med att bifalla den föredragna delen af memorialet, så har jag icke något annat att säga, än att jag måste inlägga en protest mot hans yttrande, att det vore bättre att medelst bevillning fylla den statsbrist som förefinnes, än att medelst en sväfvande skuld anskaffa tillgångar dertill, ty jag vet icke hvartill det skulle tjena att på en gång utskrifva en allmän bevillning, då en sådan icke är af behofvet påkallad. Vi hafva vid föregående riksdagar sett, hurusom vid uppgörande af rikstaten inflytande medel alltid beräknats såsom tillgångar och att vid hvarje följande riksdag öfverskott förefunnits uti riksgäldskontoret. Hvarföre skulle man då nu öka bevillningen för att tillskapa ett dylikt kapital? Bevillningen för 1867 inflyter 1868 och då vi nu hafva riksdagar hvarje år, lärer ingen fara kunna uppstå för betäckande af möjligen uppkommande brist i statsregleringen; och då här nu blott är fråga om ett litet förskott, tilldess bevillningen inflyter, torde icke någon skada uppstå om riksgäldskontoret bemyndigas att upplåna dessa få millioner, helst man hört fullmägtige uti kontoret förklara det vara af ringa betydelse om man lånade en million mer eller

mindre. Samme talare nämnde ock om de blomstermålningar, som blifvit förevisade för att gifva prof på den goda finansiela ställningen, men jag tycker för min del att talet härom blifvit så utnött inom både pressen och representationen, att man gerna kan vänta med vidare ordande härom, till dess man lärer känna frukten af alla dessa blommor. Af fruktens beskaffenhet kan man då bedöma det större eller mindre värde, de omtalade blomstermålningarne egt.

Med denne talare förenade sig *Matts Persson* från Stockholms och *Sven Rosenberg* från Kristianstads län.

Erik Ersson från Gefleborgs län: Det är icke utan att jag förut något litet lutat å samma håll, som Bergström, eller att bristen i statsregleringen borde fyllas med bevillning; isynnerhet borde derigenom någon större betänksamhet hafva inträdt ifråga om våra jernvägsanläggningar, så att man icke rusat framåt alltför blindt på skuldsättningsbanan. Men ett annat skäl har förhindrat mig att öfvergå på denna sida, och det skälet är, att jernvägarne byggas icke allenast för den nuvarande generationen, utan äfven för framtiden, som sannolikt kommer att draga största nyttan af desamma, hvarför det icke eller är mer än billigt, att våra efterkommande äfven få vidkännas en del af kostnaden för jernvägarnes anläggande; och i betraktande häraf torde medel till dessa företag böra anskaffas medelst lån, som småningom amorteras. Statsbristen, sådan den vid denna riksdag blifvit beräknad, visar dock en ganska obetydlig summa, eller allenast 475.428: 38, hvilket belopp är alltför ringa att behöfva genom bevillning fyllas. Jag vill nu icke ingå i detaljerna af memorialet, ej eller vederlägga Bergström, hvars beräkningar snart vederlägga sig sjelfva, utan anser jag bäst vara att ståndet utan vidare ordande godkänner hvad utskottet härutinnan hemstält och föreslagit.

Fredrik August Forsbeck från Östergötlands län: Visserligen har jag ganska länge hört talas om finansministerns blomstermålningar, men aldrig trodde jag Rikets Ständers statsutskott skulle slå sig på enahanda sysselsättning, ty såsom något annat än en blomstermålning kan jag icke anse den framställning af våra financiella förhållanden, som statsutskottet i det nu föredragna memorialet meddelat. En talare har visserligen uppmanat oss att hålla inne med alla omdömen härom, till dess vi få smaka på dessa blommors frukt; den hafva vi redan till en del färdig, och denna af ganska bitter sort, och jag föreställer mig att de frukter, som först i en framtid komma att up-

penbara sig, tyvärr icke blifva af någon bättre beskaffenhet än dem, som redan nu hunnit till mognad. Jordbrukarens ställning är åtminstone sådan, att jag fruktar det snart allt ramlar öfverända. Utskottets framställning i detta memorial förefaller mig otillförlitlig alltigenom, från början till slut. Sålunda förekommer å sidan 3, att utskottet upptager hela jernvägslånet, 9,000.000 thaler, såsom en säker inkomst, men jag skulle gerna vilja veta huru mycket af dessa, till nära 37 och en half million rdr, beräknade medel är fixt, och å huru stor del långifvarne hafva optionsrätt, ty härpå beror huru mycket som deraf kommer att utgå. Detta hör emellertid till utskottets hemligheter, men jag är fullt förvissad derom att, om, såsom jag försport, omkring hälften skulle vara fix, den andra hälften aldrig kommer att inflyta, hvarigenom statsbristeu skulle uppgå till omkring 12 millioner, endast och allenast i denna beräknade inkomstpost. Är deremot hela summan fix, då medgifver jag att min beräkning förfaller. Å sidan 5 har utskottet såsom inkomst äfven upptagit bankovinsten 3,400.000 och salpeterfondens behållning, 600.000 rdr, eller tillsammans 4,000,000 rdr, hvilket förut icke varit vanligt. Vi samla således ihop spillrorna af vårt fordna välstånd, för att kunna uppehålla den vacklande staten, som icke håller sig för god att lägga händerna på äfven salpeterfondens tillgångar, som bondeståndets kommittenter med svett och möda under många år samlat. Således hafva vi här redan en statsbrist på 16 millioner. Vid sådant förhållande är det knappt värdt att fästa sig vid den å sidan 3 förekommande uppgiften att de beräknade inkomsterna under åren 1866 och 1867 skulle understiga utgifterna för samma tid med 1,231,506 rdr 19 öre, utan är bäst att lemna denna uppgift i sitt värde. — Vidare har utskottet hemställt att statskontoret minst en gång i hvarje månad borde till riksgäldskontoret leverera 10 procent af hvad utaf samtliga de extraordinarie inkomsterna under den föregående månaden till statskontoret ingått, hvarefter en gång om året borde uppgöras slutliqvid mellan verken, dervid den möjligen uppkommande skillnaden i hvad det ena verket af det andra, i följd af dessa levereringar egde att fordra borde i vederbörlig ordning godtgöras. Detta är nog ganska välbetänkt och riktigt, men jag vill påpeka att man förut aldrig behöft vidtaga dylika åtgärder, utan att vid föregående statsregleringar riksgäldskontoret icke ägt att från statskontoret utbekomma dessa belopp förr än under senare hälften af året näst efter det, af hvars statsinkomster desamma

påräknats skola utgå. Man ser äfven häraf att vi börja luta till förfall och måste se oss omkring på alla håll för att kunna upprätthålla det vacklande statsskeppet. — I riksdagens sista timma kan det ej komma ifråga att återremittera detta memorial, men jag har icke kunnat finna mig uti att statsbristen uppgifves så obetydlig, som här skett, då den i sjelfva verket går lös på många millioner, som jag nu visat, och hvilken åsigt jag måste vidhålla, till dess man med klara skäl och bevis ådagalägger att jag misstagit mig. Så länge jag härom icke vunnit upplysning, har jag rätt. Man säger visserligen, att vår financiella ställning skall nästa år vara väsendtligen förbättrad, men jag vågar ej tro härpå, ty då är det möjligen slut med svenska folkets förmåga att dyrt betala utländska lyxartiklar, och på samma gång försvinna våra tullinkomster, hvarigenom tillståndet först blir rätt olidligt. Jag ser emellertid nu icke någon möjlighet att i sista stunderna af riksdagen utfinna någon hjelp för olyckorna, utan lära vi väl få beqväma oss att blindt bifalla alla punkterna i detta memorial.

Erik Ersson från Gefleborgs län: Jag ämnar icke uppträda till försvar för hvarken finansministern eller statsutskottet, helst jag tror det kan vara öfverflödigt för bådadera, men jag vill blott påpeka att stats-utskottet grundat sina beräkningar på de uppgifter om tillgångar och utgifter, som riksgälds-kontoret lemnat, och har riksgäldskontoret räknat orätt, så är detta dess, icke stats-utskottets, fel.

Carl Johan Svensén från Kalmar län: De två talare, som här uppträdt, under skarpt klander af utskottets beräkningar, hafva dock icke kunnat visa något bättre sätt att gå till väga, än det stats-utskottet begagnat, ej eller kunnat framlägga något förslag, hvarigenom bättre resultat, än stats-utskottets, skulle beträffande stats-regleringen kunna vinnas. Häraf ser man sanningen af den gamla satsen att det är mycket lätt att klandra, men deremot svårt att sätta något bättre i stället för det klandrade. Visserligen hafva Bergström och Forsbeck förklarat sig icke kunna godkänna utskottets beräkningar, men utskottet har noga pröfvat hvarje summa, innan den godkändes, och alldeles icke på slump, utan efter infordrande af alla tillgängliga upplysningar, verkstält sin utredning af den finansiella ställningen, och jag är alldeles förvissad derom att Forssbeck, med sin ståtliga beräkning af 16 millioners statsbrist, ej skall få en enda röst med sig, ifall han dertill kommer på den idén, att densamma borde genom be-

villning fyllas. Stats-utskottet har dessutom för närvarande alldeles icke att göra med de upplånade 37 millionerna, ty om deras inhemtande till landet hafva sist församlade Rikets Ständer redan beslutat och derom gifvit sine fullmägtige i riksgälds-kontoret behörig instruktion; och stats-utskottet har hvarken någon skyldighet eller rättighet att härom ingå i någon förnyad pröfning. Då Forsbeck sagt, att man tagit allt möjligt för att betäcka statsbristen, såsom bankovinsten och salpeterfonden, och velat lägga äfven detta stats-utskottet till last, får jag erinra, att Rikets Ständer redan beslutat att dessa summor skulle till statsregleringen användas, och att man således icke gerna kan klandra utskottet derför, att det stält sig till efterrättelse ett af Rikets Ständer redan fattadt beslut. Hvad Forsbeck i öfrigt omordat, hörer till en annan och följande punkt, än den nu föredragna, hvarför jag nu icke vill inläta mig i svaromål derpå.

Anders August Andersson från Östergötlands län: Visserligen är det sannt, att brist finnes att fylla vid statsregleringens uppgörande, men jag betviflar högligen att den är så stor, som åtskillige talare här påstått, och man har ju alltid funnit att de tillgångar, som tillförene blifvit beräknade, städse uppgått till fulla beloppet om ej något deröfver, åtminstone tullinkomsterna och bränvinsskatten, och antagligt är, att den nu beräknade bristen, 475,428 rdr 38 öre, äfven kan komma att, genom blifvande öfverskott, i någon mån betäckas. Att härtill använda ytterligare bevillning vill jag aldra minst tillräda, ty är den en gång höjd, så är den minsann icke så lätt att åter få nedsatt. Då det emellertid är bättre att använda inom landet befintliga tillgångar, såsom här blifvit föreslaget, än att utifrån upplåna penningar, vill jag för min del godkänna ifrågavarande memorial.

Anders Medin från Kronobergs län: Jag hade icke ämnat uppträda vid handläggningen af detta ärende, emedan jag, till följd af en ädragen bröstäkomma, lider af heshet, och har svårt att tydligt uttrycka mig, men då jag känt mig uppfordrad af de yttranden, som Erik Ersson och Forsbeck afgifvit, att närmare belysa några af dem vidrörda omständigheter, har jag af denna anledning begärt ordet. För min del tror jag att öfverdrift finnes å båda sidor, både hos dem, som klandra utskottet, och äfven i de beräkningar, som af detta blifvit framlagda. Visserligen är förhållandet på långt icke så bedröfligt eller farligt, som Forsbeck skildrat det, men å andra sidan har stats-ut-

skottet såsom tillgång beräknat hela den återstående delen af det sednaste lånet, fastän en god del deraf är betingad med optionsrätt för lånegifvaren, och då jag anser, att det hvarken kan vara eller är någon hemlighet längre, vill jag nämna, att 2 millioner thaler, eller emellan 5 à 6 millioner rdr, äro stälda på option, men den öfriga summan fix. Emellertid har man icke någon säkerhet att förstnämnda summa utgår, och om så ej sker, nödgas vi åter gripa till låneutvägen, hvilket vore ganska beklagligt i dessa kritiska tider, då vi framför allt böra söka undvika allt, som kan störande eller menligt inverka på vår kredit. Vi äro litet hvar skulden till den belägenhet, hvaruti våra financer äro försatte, ty vi hafva gätt alltför djerft till väga med våra jernvägsarbeten och varit alltför liberala i vårt tullsystem. Att finansministern utmålat vår ställning med alltför lysande färgor, och att detta äfven varit förnämsta orsaken till vår stora skuldsättning, kan man väl icke alldeles förneka, men då han nu snart afgår från skådeplatsen, så må vi om hans embetsförvaltning icke yttra oss annorlunda än godt och väl.

Fredrik August Forsbeck: Då jag nu af en ledamot hört att jag tagit till alltför högt vid min beräkning af statsbristen, får jag förklara att jag omöjligen kunnat göra annat, enligt de handlingar, som här föreligga, och om än min beräkning reduceras till 10 millioner, så kan man i dess ställe genast börja med låneoperationer för anskaffande af de 5 millioner, som äro stälde på option, ty dessa kan man då med full säkerhet antaga aldrig komma att i våra kassor inflyta. Man har sagt att stats-utskottet icke har någon skyldighet att taga reda på förhållandet med våra låneoperationer i utlandet, men jag vill fråga hvilken korporation äger närmare skyldighet härtill än just stats-utskottet? Månne det kan vara bondeståndet? Jag hoppas att stats-utskottet med välvilja upptager dessa mina enkla anmärkningar, som äro framstälda icke af klanderbegär, utan af önskan att få allmänhetens ögon öppnade i afseende på det verkliga förhållandet med vår financiela ställning.

Erik Ersson från Gefleborgs län: Jag upprepar ännu en gång, att stats-utskottet icke kunnat framlägga andra beräkningar, än i memorialet blifvit intagna, ty om de medel, hvarom här är fråga, hafva Rikets Ständer redan förut fattat beslut, och dessa beslut har det tillhört stats-utskottet att låta lända sig till efterrättelse. Sådant är förhållandet såväl med jernvägslånet, som med använ-

dandet af bankovinsten och salpeterfonden, hvilka Rikets Ständer beslutat skola ingå till riksgäldskontoret, hvadan stats-utskottet bör blifva befriadt från alla beskyllningar af detta slag.

Carl Johan Svensén: Sedan nu Erik Ersson besvarat Forsbeck, har jag icke något annat att tillägga än, att, enligt min åsigt, stats-utskottet omöjligen kan hafva någon skyldighet att taga reda på detaljerna af riksgäldskontorets låneoperationer, sedan Rikets Ständer lemnat sina fullmägtige derstädes instruktion, hvarefter de hafva skyldighet att rätta sig, i hvarje förekommande fall.

Svante Bergström: Jag måste reservera mig mot Svenséns yttrande, att stats-utskottet icke har någon skyldighet att taga reda på detaljerna i dessa frågor, ty hvilken skall väl kunna hafva tillfälle att sätta sig så väl in i dem, som just stats-utskottet? och om ej utskottet kan göra detta, huru skulle man då kunna begära att utskottet skall kunna tillförlitligt beräkna statens tillgångar och utgifter? Detta har man dock full rättighet att af utskottet fordra. Hvad sjelfva hufvudfrågan angår, vidblifver jag, att utskottet bort i memorialet uppgifva rätta förhållandet med de upplånade 9 millionerna thaler, ty derigenom hade en hvar kunnat sätta sig in häruti, hvilket nu är en omöjlighet. Man står nu sväfvande i en fullkomlig ovisshet om allt, utom det, att utskottet vill betäcka bristen med tillgångar, anskaffade i form af sväfvande skuld, men dessa lån äro ganska farliga, ty de föröka sig först i aritmetiskt och sedermera i geometriskt förhållande, d. v. s. först addera och sedan multiplicera de sig, hvarigenom skuldsummorna slutligen med svindlande fart vexa till oerhörd höjd.

Ola Jönsson från Malmöhus län: Det må nu vara huru det vill med den föregående talarens aritmetiska och geometriska funderingar, så har dock utskottet visat att brist uppstår vid statsregleringen, men tillika påpekat sättet huru bristen bör fyllas. Detta är en ganska egen diskussion, då man här tvistat utan att någon yrkat förändring i eller afslag af utskottets förslag, och vid sådant förhållande anser jag bäst att bifalla allt hvad utskottet hemstält.

Häruti instämde *Carl Dahlgren* från Elfsborgs, *Anders Wilhelm Uhr* från Nerikes, *Sven Rosenberg*, *Ola Bosson Olsson* och *Anders Persson* från Kristianstads, samt *Olof Larsson* från Jemtlands och *Olof Nilsson* från Westerbottens län m. fl.

Per Nilsson från Malmöhus län: Statsutskottet har nu, såsom vanligt, fått uppbära tillvitelser, derför att det ej lemnat tillräckliga upplysningar i ämnet och icke eller inträngt nog långt uti dess detaljer. Erik Ersson har dock så tydligt besvarat alla de framstälda anmärkningarne, att de klandrande ledamöterne böra dermed vara fullkomligt belåtne. När nu Rikets Ständer beslutat upplåna penningar till jernvägsbyggnader, så är det väl naturligt att statsutskottet ej kunnat annat än att upptaga dessa medel såsom en tillgång, och icke kunde statsutskottet komma fram med ett förslag, att genom ny uppläning ersätta den del af det föregående länet, som icke var fix, utan berodde på option, och hvilken man af en eller annan orsak misstänkte icke skulle af länegifvarne inbetalas. Om nu dessa penningar ingått, och tillika ett nytt län upptagits, hvad skulle då riksgäldskontoret hafva gjort med så mycket penningar? Huru skulle de hafva blifvit använde? I närvarande tid är ock svårt att erhålla lån, och jag tror att innevarande riksdag förfarit ganska klokt, då man beslutat att fortsätta våra jernvägsbyggnader endast i den skala, att kostnaderne derför kunde bestridas endast af statens egna medel. Detta bör äfven gifva ny styrka åt statens kredit, och derför är äfven anledning att hoppas, det riksgäldsfullmägtige skola på fördelaktiga vilkor kunna få uppläna åtminstone så mycket, som räcker att betäcka den nu befintliga statsbristen.

Carl Ifvarsson från Hallands län: Man har kommit på en afväg bredvid ämnet, i det att diskussionen fördjupat sig in på finanslärans område, hvarest man nu för tillfället har alldeles intet att bestyra. Här gäller nu blott att sysselsätta sig med den frågan huruvida någon kan uppgöra en bättre kalkyl för anskaffande af medel till statsbristens betänkande, än den stats-utskottet uppgifvit. Utskottet har icke föreslagit några nya utgifter, och icke eller i sina beräkningar upptagit någon enda post, som icke grundar sig på Rikets Ständers föregående beslut, och vid sådant förhållande vet jag icke huru anskaffandet af medel skall kunna ske på lämpligare sätt än utskottet föreslagit. Ingen har heller framkommit med något annat påstående, hvarför jag anser hela diskussionen utan allt ändamål, och instämmer i sjelfva hufvudsaken med Ola Jönsson.

Med denne talare förenade sig *Sven Nilsson* från Kristianstads, *Åke Andersson* från Malmöhus, *Jan Andersson* från Kopparbergs, *Anders Jonsson* från Wermlands och *Johan Victor Lundqvist* från Skaraborgs län m. fl.

Öfverläggningen förklarades nu vara afslutad och på *talmannens* derom framstälda proposition blef den nu föredragna punkten af ståndet *bifallen.*

Öfrige 9 punkter af memorialet, hvarefter annan föredragne, blefvo, uppå för hvar och en särskild framstälde propositioner, härefter, utan disskussion, af ståndet *godkände.*

§ 3.

Efter skedd föredragning *godkändes* expeditions-utskottets nedan antecknade förslag till Rikets Ständers underdåniga skrifvelser, nemligen:

n:o 76, angående reglering af utgifterna under riksstatens sjette hufvudtitel;

n:o 77, i anledning af Kongl. Maj:ts nådiga proposition angående förändring i gällande bestämmelser om godtgörande af kostnaden vid laga skifte å boställe;

n:o 78, i anledning af Kongl. Maj:ts nådiga proposition angående upplåtelse till Göteborgs stad af Elfsborgs Kungsladugård med dertill hörande lägenheter;

n:o 79, angående beviljadt anslag för jernvägens mellan Örebro och Arboga fortsättande till Köping; samt

n:o 80, i anledning af Kongl. Maj:ts nådiga proposition angående förändrade bestämmelser i fråga om upplåtande åt enskilde af kronans mark i Norrland och Kopparbergs län, samt om dispositionen af stubböresmedlen.

§ 5.

På derom framstäld begäran bordlades *andra gången*

sammansatta bevillnings- lag- samt allmänna besvärs- och ekonomi-utskottets

utlåtande n:o 9, i anledning af riksståndens skiljaktiga beslut i afseende å vissa delar af betänkandet n:o 5, angående vilkoren för försäljning af bränvin och andra brända eller distillerade spirituösa drycker; och

memorialet n:o 10, i anledning af riksståndens skiljaktiga beslut angående vilkoren för bränvinstillverkning.

§ 5.

Till bordläggning *första gången* anmäldes:

stats-utskottets memorial n:o 138, med förslag till stadganden i riksgäldskontorets reglemente, angående de med

ordinarie statsregleringen gemenskap egande utgifter, samt de på kontoret anvisade kreditiver och derifrån utgående riksdags- och revisionskostnader, aflöningar m. m., äfvensom angående riksgäldskontorets inkomster samt uppbörden af dit ingående bevillnings- med flera medel;

sammansatta bevillnings- samt allmänna besvärs- och ekonomi-utskottets memorial n:o 11, i anledning af riksståndens skiljaktiga beslut i fråga om föreslagen förändrad grund för uttaxering af landstingsmedel;

lag-utskottets memorial n:o 62, angående verkställda omröstningar i förstärkt lag-utskott, i anledning af riksståndens skiljaktiga beslut angående åtskilliga lagfrågor; samt

expeditions-utskottets förslag till Rikets Ständers underdåniga skrifvelse n:o 81, angående regleringen af utgifterna under riksstatens åttonde hufvudtitel.

§ 6.

Såsom icke erfordrande annan åtgärd *lades till handlingarne* följande från de resp. medstånden ankomne protokolls-utdrag, nemligen

från höglofl. ridderskapet och adeln n:ris 274—277, och
» vällofl. borgareståndet n:ris 283—287.

§ 7.

Talmannen uppläste följande till honom ankomna skrifvelse; så lydande:

Till talmannen i hedervärda bondeståndet.

Sedan det under Kongl. vetenskaps-akademiens vård stående naturhistoriska riksmuseum, efter att, i anseende till pågående nybyggnad, hafva under flere år varit tillslutet, numera är så ordnadt, att det åter kan öppnas för allmänheten, har akademien ansett det för en kär pligt att dessförinnan inbjuda Rikets höglofliga Ständer att taga musei nyordnade samlingar i ögonsigte.

Akademien får derföre härmed anhålla, att herr talman samt hedervärda bondeståndet täcktes på den dag och dagstid, som det hedervärda ståndet sjelft behagade utfästa, hedra det naturhistoriska riksmuseum med ett besök. Museum befinner sig i vetenskaps-akademiens hus n:o 94 vid Drottninggatan, med ingång från Adolf Fredriks kyrkplan.

Om den tid, då hedervärda bondeståndets besök är att förvänta, torde ett gunstbenäget meddelande komma

akademiens sekreterare dagen förut tillhanda under ofvan uppgifna adress.

På Kongl. vetenskaps-akademiens vägnar:

S. LOVÉN,

Kongl. vetenskaps-akademiens n. v. præses.

D. G. Lindhagen,

Kongl. vetenskaps-akademiens sekreterare.

Stockholm den 14 juni 1866.

I anledning af denna skrifvelse anhöll ståndet, det *talmannen* behagade låta meddela Kongl. akademien, att bonde-ståndet, som med tacksamhet mottog den gjorda inbjudningen, vill infinna sig i det naturhistoriska riksmuseum nästa måndag, den 18 innevarande juni, kl. 4 e. m.

Ståndet åtskildes härefter kl. ¾ till 8 e. m.

In fidem

J. Sjöberg.

Den 16 Juni.

Plenum kl. 12 på dagen.

§ 1.

Upplästes till justering och godkändes det vid ståndets sammanträde den 26 nästl. april. eft. m., förda protokoll.

§ 2.

Föredrogs ånyo, punktvis, *sammansatta bevillnings-, lag- samt allmänna besvärs- och ekonomi-utskottets utlåtande n:o 9*, i anledning af riksståndens skiljaktiga beslut, i afseende å vissa delar af betänkandet n:o 5, angående vil-

koren för försäljning af bränvin och andra brända eller destillerade spirituösa drycker.

Utskottets yttranden under 1:a, 2:a, 14:de och 15:de paragraferna,

biföllos.

Utskottets under § *18* gjorda inbjudning till presteståndet *lades till handlingarne;* hvaremot stånd*et godkände* det af utskottet under samma § afgifna förslag till voteringsproposition.

Utskottets yttranden under *27:de* och *28:de* §§,

lades till handlingarne.

Utskottets yttrande under *32:dra* §,

bifölls.

Vidare *lade* stånd*et till handlingarne* hvad utskottet, under *41:sta* §, yttrat derom, att bonde-ståndets särskilda mening om oförändradt bibehållande af de i 1:a mom. af samma § förekommande bötesbestämmelser förfallit.

I fråga åter om det af utskottet under nämnda 41:a § afgifna förslag till voteringsproposition uppstod diskussion, derunder följande ståndets ledamöter begärde ordet och yttrade:

Erik Ersson från Gefleborgs län: För min del kan jag icke bifalla det af utskottet under denna § uppstälda förslag till voteringsproposition, emedan jag anser frågan, såsom rörande bötesbestämmelser, hafva bort utgöra föremål för votering i förstärkt lag-, men icke i förstärkt bevillnings-utskott, samt dessutom bonde-ståndets åsigt i saken äfven bort komma under omröstning. På sådan grund yrkar jag, att förslaget till voteringsproposition varder till utskottet återremitteradt.

Per Engman från Westernorrlands län: Inom utskottet förfäktade jag visserligen den af Erik Ersson nu uttalade åsigt, men då nu i riksdagens elfte timma något annat resultat svårligen står att vinna, kan jag icke annat än yrka bifall till hvad utskottet föreslagit.

Häruti instämde *Anders Johan Sandstedt* från Jönköpings län.

Sven Rosenberg från Kristianstads län: Jag kan icke heller finna något skäl, hvarför vi skulle återremittera ifrågavarande förslag till voteringsproposition, helst, derest frågan hänvisades till afgörande inom förstärkt lag-utskott, något annat resultat i allt fall svårligen torde vara att vinna, enär samma ledamöter, nemligen de, hvilka såsom delegerade från lag-utskottet suttit i sammansatta utskottet, skulle pröfva frågan; dessutom vill jag icke, att

denna fråga må komma att vålla onödig förlängning i riksdagen.

Nils Petersson från Kalmar län: Att riksdagen lider på slutet eller, såsom en talare uttryckte sig, på sin elfte timma, är icke något skäl, som bör afhålla oss från att återremittera utlåtandet i den del, hvarom nu är fråga, helst någon skada i allt fall icke sker, om sedermera skulle inträffa, att frågan icke blefve slutligen afgjord.

Carl Ifvarsson från Hallands län: Jag vill endast tillkännagifva, det jag instämmer i hvad Erik Ersson och Nils Petersson yttrat.

Erik Ersson: Jag fruktar ingalunda, att en återremiss af ifrågavarande voteringsproposition skulle bidraga till riksdagens förlängande, ty, derest så skulle inträffa, att någon votering i ämnet icke hunne försiggå inom den tid, som är bestämd för riksdagens afslutande, så blefve häraf allenast den följd, att nuvarande § i förordningen fortfarande komme att tillämpas, och det är just detta, som bondeståndet önskar. Dessutom har borgareståndet redan hänvisat frågan till afgörande af förstärkt lagutskott. Jag vidhåller derföre mitt yrkande om återremiss.

Med Erik Ersson förenade sig *Anders Jonsson* och *Olof Olsson* i Slängserud från Wermlands, *Jan Andersson* och *Liss Lars Olsson* från Kopparbergs, *Andreas Eskilsson* från Blekinge, *Olof Nilsson* från Westerbottens, *Lars Gustaf Andersson* och *Johannes Andersson* från Elfsborgs samt *Per Nilsson* från Kristianstads län m. fl. ståndets ledamöter.

Anders August Andersson från Östergötlands län: Ehuru jag anser det göra detsamma, hvilket utskott afgör frågan, så vill jag likväl biträda yrkandet om återremiss, helst, på sätt en föregående talare redan antydt, nu gällande § i förordningen fortfarande kommer att tillämpas, om votering öfver frågan icke före riksdagens slut skulle medhinnas.

Sedan diskussionen härefter förklarats slutad, och *talmannens* proposition om bifall till utskottets ifrågavarande förslag till voteringsproposition med öfvervägande nej besvarats, blef samma förslag, efter förnyad framställning af *talmannen*, till utskottet *återremitteradt;* i följd hvaraf utdrag af protokollet i denna del skulle utskottet tillställas.

Utskottets yttrande under *45:e* §:n derom, att bondeståndets beslut om bibehållande af nuvarande bötesbelopp

i 1:sta mom. af samma § förfallit, äfvensom utskottets under berörda § gjorda inbjudning till ridderskapet och adeln, *lade* ståndet *till handlingarne.*

Vid föredragning åter af utskottets under nämnda 45:te § afgifna förslag till voteringsproposition, begärdes ordet af **Nils Petersson** från Kalmar län, som yttrade: På samma grund, som vi återremitterat det under 41:sta §:n uppstälda förslag till voteringsproposition, torde äfven utskottets nu förevarande förslag böra återremitteras.

Häruti instämde *Carl Ifvarsson* från Hallands län.

Diskussionen var slutad; och blef, på framställning af *talmannen*, det af utskottet under nu föredragna 45 § afgifna förslag till voteringsproposition, till utskottet *återremitteradt;* hvarföre äfven utdrag af protokollet i denna del komme att utskottet meddelas.

§ 3.

Föredrogs ånyo och *bifölls sammansatta bevillnings-, lag- samt allmänna besvärs- och ekonomi-utskottets memorial n:o 10,* i anledning af riksståndens skiljaktiga beslut, angående vilkoren för bränvinstillverkning.

§ 4.

Föredrogs ånyo och *godkändes expeditions-utskottets förslag till Rikets Ständers underdåniga skrifvelse till Kongl. Maj:t n:o 81,* angående regleringen af utgifterna under riksstatens åttonde hufvudtitel.

§ 5.

Föredrogs ånyo och *bifölls stats-utskottets memorial n:o 138* med förslag till stadganden i riksgäldskontorets reglemente, angående de med ordinarie statsregleringen gemenskap egande utgifter samt de på kontoret anvisade kreditiver och derifrån utgående riksdags- och revisionskostnader, aflöningar m. m., äfvensom angående riksgäldskontorets inkomster samt uppbörden af dit ingående bevillnings- med flera medel.

§ 6.

På flera ledamöters begäran bordlades *andra gången sammansatta bevillnings- samt allmänna besvärs- och ekonomi-*

utskottets memorial n:o 11, i anledning af riksståndens skiljaktiga beslut, i fråga om föreslagen förändrad grund för uttaxering af landstingsmedel.

§ 7.

Vid ånyo skedd föredragning *lade* ståndet *till handlingarne lag-utskottets memorial n:o 62*, angående verkställda omröstningar i förstärkt lag-utskott, i anledning af riksståndens skiljaktiga beslut angående åtskilliga lagfrågor.

§ 8.

Till bordläggning *första gången* anmäldes:

Bonde-ståndets enskilda utskotts utlåtande n:o 1, angående dispositionen af ståndets bibliothek m. m.; och

sammansatta banko- samt allmänna besvärs- och ekonomiutskottets memorial n:o 3, med anledning af riksståndens olika beslut, angående utskottets utlåtande n:o 2, i anledning af motion om vidtagande af åtgärder för beredande af lättnad i myntcirkulationen emellan Sverige och Norge.

§ 9.

Adolf Sköldberg från Skaraborgs län erhöll på begäran ordet och yttrade: Jag anhåller om några ögonblicks uppmärksamhet, för att meddela ståndet ett förhållande, angående hvilket jag önskar, att ståndet ville afgifva sitt yttrande. Enligt hvad ståndet har sig bekant, blef Anders Andersson i Greby utsedd till ombud vid innevarande riksmöte för allmogen inom såväl Södra som Norra Wadsbo härads domsagor, men bonde-ståndet beslöt, af förekommen anledning, att Anders Andersson skulle anses såsom ombud allenast för Södra Wadsbo härad, och att det till följd deraf ålåge Norra Wadsbo härad att utse särskild riksdagsfullmägtig, hvilket sedermera äfven skedde, dervid jag erhöll förtroendet att vara fullmägtig för sistnämnda härad. Bonde-ståndets berörda beslut blef emellertid icke delgifvet Södra Wadsbo härads innevånare på annat sätt, än genom allmänna tidningarne. Vid uttaxering af riksdagsmanna-arfvodet har kronofogden allenast följt valprotokollet, hvilket är undertecknadt af elektorerne från såväl Södra som Norra Wadsbo härad, och synes man vilja bringa det derhän, att Norra Wadsbo härad skall deltaga i kostnaden för arfvode åt den per-

son, som representerar Södra Wadsbo härad. Det är till förekommande af tvist i detta hänseende som jag skulle önska, att ståndet ville meddela yttrande, huru med uttaxeringen af riksdagsmanna-arfvodet inom dessa härader rätteligen förfaras bör.

Talmannen yttrade: Såvidt jag kan finna, torde ståndet svårligen kunna taga någon befattning med denna sak. Uppbördsmännen hafva, vid uttaxering af riksdagsmanna-arfvodet, grundlagens bud att ställa sig till efterrättelse, och, om de härifrån afvika, står det ju vederbörande öppet att öfverklaga uppbördsmännens åtgärder och deruti vinna rättelse.

Vidare yttrade:

Carl Anders Larsson från Östergötlands län: För min del tror jag ock, att i denna sak ståndet icke kan annat åtgöra, än meddela Sköldberg ett utdrag af ståndets protokoll, omfattande diskussionen då ståndet beslöt, att Norra Wadsbo härad skulle till riksdagen skicka särskildt ombud, och torde sedan kommittenterne och kronofogden lätteligen kunna finna, hvad som i denna sak är det rätta.

Adolf Sköldberg: Då ståndet ansåg sig befogadt meddela beslut derom, att Norra Wadsbo härad skulle vid riksdagen representeras genom särskildt ombud, så hade jag förmodat, att ståndet äfven skulle vara behörigt att afgifva yttrande i det af mig antydda hänseende. Ett protokollsutdrag, sådant Carl Anders Larsson ifrågasatt, kan möjligen vara för ändamålet tillräckligt, men jag skulle dock vara ståndet dubbelt tacksam, om ståndet ville afgifva bestämdt yttrande i saken.

Carl Ifvarsson från Hallands län: Icke heller jag tror, att ståndet kan uttala sig på sätt Sköldberg begärt. Dessutom är det ju alldeles klart, att då häraderna förklarats skyldiga skicka hvar sitt ombud till riksdagen, de äfven äro pligtige att aflöna hvar sin riksdagsfullmägtig.

Sven Rosenberg från Kristianstads län: Då ståndet beslöt, att Norra och Södra Wadsbo härad skulle vid riksdagen representeras af särskilda ombud, gjorde ståndet sin pligt, som bjöd ståndet att tillse, det landet i behörig ordning sändt ombud hit till riksdagen, men deremot gifver grundlagen icke någon anledning till berättigande för ståndet att pröfva, utaf hvilka riksdagsmanna-arfvodet skall betalas, utan äro i detta hänseende särskilda föreskrifter meddelade. Om båda domsagorna gemensamt aflöna de båda ombuden, eller hvar domsaga enskildt aflö-

nar sin fullmägtig, blir alltid en helt och hållet enskild sak, deri ståndet icke eger inblanda sig.

Per Nilsson från Malmöhus län: Bonde-ståndet kan, enligt min tanka, icke meddela något domslut i förevarande sak, enär denna gäller en rättsfråga, som det tillkommer vederbörande myndigheter att pröfva; ett helt annat förhållande är åliggandet för ståndet att tillse, det alla domsagor äro vid riksdagen vederbörligen representerade. Skulle nu så hända, att kronofogden äfven på Norra Wadsbo härads innevånare uttaxerar arfvodet åt Södra Wadsbo härads fullmägtig, så ega ju Norra Wadsbo häradsboer, om de dermed icke åtnöjas, att klaga hos konungens befallningshafvande, som det då tillkommer att slita tvisten.

Adolf Sköldberg: Då Norra och Södra Wadsbo härad under flera föregående riksmöten förenat sig om ett ombud vid riksdagarne, så tror jag icke, att någon egentlig olaglighet blifvit begången derigenom, att så äfven skett vid innevarande riksdag. Hvad angår Per Nilssons antydan, att det tillkommer konungens befallningshafvande att pröfva frågan, så känner jag detta ganska väl, och är det just af denna anledning, som jag begärt ståndets utlåtande, enär landssekreteraren i länet, med hvilken jag i ämnet samtalat, förklarat att, derest han skall afdöma frågan, han anser sig icke kunna undgå ålägga Norra Wadsbo häradsboerne att deltaga i kostnaden för arfvode åt riksdagsfullmägtig för Södra Wadsbo härad.

Carl Anders Larsson: Hvarföre jag hemstälde om utfärdande af protokollsutdrag åt Sköldberg, var, emedan han icke gerna kan bifoga det tryckta protokollet såsom verifikation. I öfrigt föreställde jag mig, att han borde vara ganska lugn, om han erhölle ett protokollsutdrag, omfattande såväl de inför justitiestatsministern gjorda anmärkningar deröfver, att Norra och Södra Wadsbo häraders domsagor sändt gemensamt ombud till riksdagen, som äfven den diskussion, som här inom ståndet egde rum vid besluts fattande derom, att Norra Wadsbo härad skulle till riksdagen skicka särskildt ombud.

Rosenberg: Må vara, att landssekreteraren gifvit tillkänna, det han ämnar döma så eller så i saken, så är dock detta icke något skäl, hvarföre bonde-ståndet nu på förhand skulle föreskrifva, huru han bör förhålla sig vid en framdeles möjligen blifvande tvist. Vid 1859—1860 årens riksdag var Uhr vald till ombud för fyra härad inom Nerikes län, men ståndet beslöt, att Uhr blott skulle

anses såsom representant för de två häradena och de två återstående välja annat ombud, hvilket äfven skedde; och torde derföre Uhr nu bäst vara i tillfälle upplysa, huru då tillgick vid uttaxering af riksdagsmannaarfvodet.

Anders Wilhelm Uhr från Nerikes län: Med anledning af Rosenbergs uppmaning till mig vill jag upplysa, att alla de fyra härad inom Nerikes län, hvarom han förmälde, vid 1859—1860 årens riksdag gemensamt betalte arfvode till mig och det andra jemte mig, för nämnda härad utsedda ombud; och torde bäst och rättast vara att så äfven tillgår nu inom Norra och Södra Wadsbo härad.

Sedan diskussionen nu var slutad, förklarade *talmannen*, det han, i enlighet med hvad han redan antydt, ansåg sig icke kunna framställa proposition om något beslut, med anledning af Adolf Sköldbergs ifrågavarande, hos ståndet gjorda framställning.

Ståndet åtskiljdes kl. ½ 2 e. m.

In fidem

J. Sjöberg.

Den 17 Juni.

Plenum kl. 1 på dagen.

§ 1.

Justerades och *godkändes* det protokoll, som blifvit hållet vid ståndets sammanträde den 16 uti innevarande månad klockan 12 på dagen.

§ 2.

Talmannen gaf tillkänna, det talmanskonferensen erhållit meddelande, att Hans Maj:t Konungen, till följd

af iråkad opasslighet, vore förhindrad att, såsom förut ämnadt varit, den 21 uti innevarande månad upplösa riksdagen och hemförlofva Rikets Ständer, hvilket i stället komme att ega rum fredagen den 22 uti samma månad.

§ 3.

Föredrogs ånyo *sammansatta bevillnings- samt allmänna besvärs- och ekonomi-utskottets memorial n:o 11*, i anledning af riksståndens skiljaktiga beslut i fråga om föreslagen förändrad grund för uttaxering af landstingsmedel; i sammanhang hvarmed, enligt förut fattadt beslut till behandling anmäldes *protokollsutdrag* från höglofliga ridderskapet och adeln för den 9 uti innevarande månad, n:o 264, med inbjudning till hedervärda bondeståndet att biträda ridderskapet och adelns vid behandling af nämnde utskottets utlåtande n:o 6, i anledning af Kongl. Maj:ts i ofvan angifna ämne aflåtna nådiga proposition, fattade beslut, öfver hvad utskottet hemställt och föreslagit i afseende å 1:sta och 3:je mom. i § 47 af landstingsförordningen.

Med anledning häraf erhöll **Carl Ifvarsson** från Hallands län ordet och yttrade: För min del anser jag, att denna fråga ej är af bevillningsnatur, och att således någon omröstning derom i förstärkt utskott icke kan ifrågakomma. I fråga om förändrad grund för uttaxering af landstingsmedlen hafva två stånd stannat mot två, och då frågan derom är af ekonomisk natur, måste den anses hafva vid denna riksdag förfallit; hvaremot beträffande hvad utskottet i öfrigt yttrat och hemställt rörande sista punkten i 1:sta mom. och första punkten i 3:dje momentet af 47 § af landstingsförordningen Rikets Ständers beslut, till följd af tre stånds derom sammanstämmande beslut, redan finnes. På grund häraf får jag föreslå, att ståndet afslår den af utskottet uppstälda voteringspropositionen samt lägger ridderskapet och adelns ofvannämnda inbjudning till handlingarne.

Många af ståndet ledamöter hördes instämma häruti.

Nils Petersson från Kalmar län: Till hvad Carl Ifvarsson yttrat har jag ingenting att tillägga, hvadan jag endast instämmer, uti hvad han förut yrkat och föreslagit.

Anders August Andersson från Östergötlands län: Jag vill endast gifva tillkänna, att jag är af alldeles samma tanke som Carl Ifvarsson.

Öfverläggningen förklarades afslutad, hvarefter, sedan *talmannens* proposition på bifall till den föreslagna voteringspropositionen blifvit med nej besvarad, densamma af ståndet *afslogs.*

Hvad utskottet i öfrigt angående § 48 i landstingsförordningen yttrat och hemställt äfvensom ridderskapet och adelns omförmälda inbjudning *lades till handlingarne.*

§ 4.

Föredrogs och *bifölls* ståndets *enskilda utskotts utlåtande n:o 1*, angående dispositionen af ståndets bibliothek m. m.

§ 5.

Anders Wilhelm Uhr från Nerikes län, hvilken på begäran undfick ordet, yttrade: Om ståndets sednast fattade beslut är ingenting att säga; men då, utom de i enskilda utskottets nyss bifallna utlåtande upptagne, äfven andra, ståndet tillhörige, saker finnas dels i kansliet och dels på klubben, torde beslut om, huru med dem förfaras bör, vara nödvändigt. De kunde möjligen blifva nyttiga för andra kammaren till samma ändamål, hvartill de af bondeståndet användts.

Sedan *Per Nilsson* från Malmöhus härefter på anförde skäl föreslagit samt yrkat proposition derpå, att öfver de inventarier, hvilka icke uti enskilda utskottets ofvannämnde utlåtande funnos intagne, dispositionsrätt måtte af ståndet till dess kansli-direktion lemnas, fattade ståndet, efter derom framställd proposition, beslut i enlighet med hvad Per Nilsson sålunda föreslagit.

§ 6.

Efter nu skedd föredragning *bifölls sammansatta bankosamt allmänna besvärs- och ekonomi-utskottets memorial n:o 3*, med anledning af riksståndens olika beslut, angående utskottets utlåtande n:o 2, i anledning af motion om vidtagande af åtgärder för beredande af lättnad i myntcirkulationen mellan Sverige och Norge.

§ 7.

Till bordläggning *första gången* anmäldes:

Stats-utskottets memorial:

n:o 139, med förslag till de sista afdelningarne af det nya reglementet för riksgäldskontoret;

n:o 140, med förslag till aflönings- och pensionsstater vid riksgäldskontoret samt expektansstat vid f. d. general-assistans-kontoret;

n:o 141, med förslag till en § i det nya reglementet för riksgäldskontoret;

n:o 142, angående en gratifikation till herr stats-kommissarien O. F. af Sillén;

n:o 143, angående särskilda gratifikationer till åtskilliga af utskottets tjenstemän;

n:o 144, angående den upprättade nya riksstaten; samt

n:o 145, angående öfverlemnande till Kongl. Maj:t af det nya reglementet för riksgäldskontoret.

sammansatta lag- samt allmänna besvärs- och ekonomi-utskottets memorial n:o 29, angående särskildt arfvode åt den person, hvilken i egenskap af sekreterare biträdt sammansatta lag- samt allmänna besvärs- och ekonomi-utskottet.

§ 8.

Följande från medstånden ankomna protokollsutdrag, nemligen:

från höglofl. ridderskapet och adeln n:ris 278—281, och
" vällofl. borgareståndet n:ris 288—291,

lades till handlingarne.

Ståndets ledamöter åtskildes kl. ¼3 e. m.

In fidem

J. Sjöberg.

Den 18 Juni.

Plenum kl. 6 e. m.

§ 1.

Föredrogos och *bifölles stats-utskottets memorial:*

n:o 139, med förslag till de sista afdelningarne af det nya reglementet för riksgäldskontoret:

n:o 140, med förslag till aflönings- och pensionsstater vid riksgäldskontoret samt expektans-stat vid f. d. general-assistans-kontoret:

n:o 141, med förslag till en § i det nya reglementet för riksgäldskontoret:

n:o 142, angående en gratifikation åt statskommissarien O. F. af Sillén.

n:o 143, angående särskilda gratifikationer till åtskilliga af stats-utskottets tjenstemän;

n:o 144, angående den upprättade nya riksstaten, och

n:o 145, angående öfverlemnande till Kongl. Maj:t af det nya reglementet för riksgäldskontoret.

§ 2.

Efter föredragning *bifölls sammansatta lag- samt allmänna besvärs- och ekonomi-utskottets memorial*

n:o 29, angående särskildt arfvode åt den person, hvilken i egenskap af sekreterare biträdt utskottet.

§ 3.

Protokollen för den 23 och 31 nästlidne maj samt för den 7 och 13 i innevarande månad justerades.

§ 4.

Föredrogos och *godkändes* expeditionsutskottets förslag till Rikets Ständers skrifvelse till Kongl. Maj:t:

n:o 82, angående beräkningen af statsverkets inkomster, och

n:o 86, angående förändradt röstberäkningssätt vid prestval äfvensom vid tillsättande af folkskolelärare, orgelnister, klockare och annan kyrkobetjening.

§ 5.

Till bordläggning *1:a gången* anmältes: *bevillnings-utskottets*

betänkande n:o 21, med förslag till bevillningssummans utgörande och

memorial n:o 22, i anledning af verkställda omröstningar angående ifrågaställda förändringar i förordningarne om vilkoren för bränvinstillverkning och försäljning; äfvensom protokolls-utdrag från höglofl. ridderskapet och adeln n:o 285.

§ 6.

Lades till handlingarne ankomne protokolls-utdrag från

höglofl. ridderskapet och adeln n:ris 282—284 samt
vällofl. borgare-ståndet n:ris 292—294.

Ståndets ledamöter åtskildes kl. 7 e. m.

In fidem

J. Sjöberg.

Den 19 Juni.

Plenum kl. half 5 e. m.

§ 1.

Talmannen tillkännagaf, att chefen för civil-departementet statsrådet och kommendören med stora korset af K. N. O. herr G. Lagerstråle uti skrifvelse af denna dag underrättat derom, att Kongl. Maj:t i nåder bestämt fredagen den 22 innevarande månad för riksdagens afslutande.

§ 2.

Vid förnyad föredragning *godkändes bevillnings-utskottets betänkande n:o 21*, med förslag till bevillningssummans utgörande; hvaremot

samma utskotts memorial n:o 22, i anledning af verkställda omröstningar, angående ifrågastälda förändringar i förordningarne om vilkoren för bränvinstillverkning och försäljning,

lades till handlingarne.

§ 3.

Då nu ånyo föredrogs ett *från höglofl. ridderskapet och adeln ankommet protokolls-utdrag n:o 285*, innehållande inbjudning till vällofl. borgare-ståndet och hedervärda bonde-ståndet att biträda det beslut, som ridderskapet och adeln, i likhet med högvördiga preste-ståndet, fattat derom, att votering i *förstärkt bevillnings-utskott* skall ega rum öfver den af sammansatta bevillnings-, lag- samt allmänna besvärs- och ekonomi-utskottet i memorialet n:o 9 föreslagna voteringspropositioner i fråga om § 41 i förslaget till förordning, angående vilkoren för bränvinsförsäljning, yttrade:

Nils Petersson från Kalmar län: Jag hemställer, att ståndet måtte, med vidblifvande af sitt förut fattade beslut, lägga denna inbjudning till handlingarne.

Anders August Andersson från Östergötlands län: Lika med Nils Petersson anser jag, att vi böra vidblifva vårt förut fattade beslut samt lägga inbjudningen till handlingarne; och torde de, som begärt inbjudningen på bordet, derifrån afstå, sedan 3 stånd redan fattat sitt beslut i frågan.

Sedan *talmannen* upplyst, att endast en ledamot begärt inbjudningen på bordet, och öfverläggningen förklarats afslutad, beslöt ståndet, uppå derom af *talmannen* framställd proposition, att, med vidblifvande af sitt förut i frågan fattade beslut, lägga inbjudningen till handlingarne.

§ 4.

Föredrogos och *godkändes expeditions-utskottets förslag till Rikets Ständers nedannämnde underdåniga skrifvelser:*

n:o 83, angående statsbidrag för vägars omläggning och förbättring, hamnbyggnader och kanal-arbeten, äfvensom sjösänkningar och andra vattenaftappningsföretag m. fl. dylika föremål;

n:o 84, angående allmänna vilkor och stadganden i afseende på de under denna riksdag beviljade statsbidrag för väganläggningar och vägförbättringar, hamnbyggnader och vattenkommunikationer m. m.;

n:o 87, angående ersättning för sådana af stats-kontoret förskottsvis bestridda utgifter, för hvilka statsanslag ej blifvit beviljade;

n:o 88, i anledning af Kongl. Maj:ts nådiga proposition, angående kostnadsfri utdelning af Post- och Inrikes-Tidningar till alla kommuner i riket;

n:o 89, angående fortfarande anslag för kamereraren C. Sandberg;

n:o 90, angående föreskrifter rörande ersättningar, i händelse af olycksfall vid jernvägstrafiken;

n:o 91, i anledning af år 1865 verkstäld revision af stats-verkets m. fl. allmänna fonders förvaltning under år 1863;

n:o 92, angående den staten tillhöriga till riksarkiv tillförene begagnade f. d. Ridderstolpeska egendomen vid Skeppsbron;

n:o 93, rörande åtskilliga frågor i anledning af den under innevarande riksdag verkställda statsreglering;

n:o 96, i anledning af Kongl. Maj:ts nådiga propositioner dels angående förändring i grunderna för bevärings-

inrättningen samt om bildande af en landstorm, och dels angående grunderna för infanteriets och kavalleriets organisation m. m.:

n:o 97, angående regleringen af utgifterna under riksstatens *nionde* hufvudtitel; och

n:o 98, angående ändringar i de för allmänna hypotheks-banken samt hypotheksföreningar gällande stadganden.

§ 5.

Vid föredragning af *expeditions-utskottets förslag till Rikets Ständers underdåniga skrifvelse, angående tullbevillningen*, begärdes ordet af följande ledamöter, hvilka yttrade:

Svante Bergström från Östergötlands län: Jag hemställer, att standet måtte godkänna detta förslag i oförändradt skick.

Per Nilsson från Malmöhus län: I motsats mot föregående talare, hemställer jag, att bonde-ståndet måtte fatta enahanda beslut, som preste-ståndet, eller att slutorden »hvilket allt Rikets Ständer få i underdånighet anmäla», måtte uteslutas.

Jonas Andersson från Östergötlands län: Lika med Per Nilsson, anser jag slutorden böra uteslutas, ty sådant är i öfverensstämmelse med vårt i tullfrågan fattade beslut att ogilla slutstrofen eller den s. k. klämmen. Om vi fatta ett med preste-ståndet öfverensstämmande beslut, är det utsigt, att frågan varder utagerad innan riksdagen afslutas, men annars icke.

Svante Bergström från Östergötlands län: Ehvad beslut vi fatta, måste denna fråga ånyo behandlas af expeditions-utskottet och vårt beslut inverkar till följd deraf alldeles ingenting på riksdagens slut eller föranleder icke någon förlängning af densamma. Hvad sjelfva saken beträffar, får jag förklara, att jag mycket förvånar mig deröfver, att finkänsligheten gått så långt, att man icke ens anser Rikets Ständer kunna i underdånighet hos Kongl. Maj:t anmäla, att tulltaxan öfverlemnas. Då slutorden icke innehålla något stötande, utan endast en underdånig anmälan om de af Rikets Ständer fattade besluten, finner jag icke något skäl att utesluta dem.

Samma åsigt delades af *Lars Ersson* från Södermanlands, *Johan Johansson* från Nerikes, *Anders Andersson* från Kopparbergs, *Andreas Eskilsson* från Blekinge, *Carl*

Casper Nettelbladt från Stockholms, *Erik Jonsson* från Westmanlands län m. fl.

Per Nilsson från Malmöhus län: Jag förundrar mig icke så mycket deröfver, att Bergström, som är ledamot af expeditions-utskottet, uppträder till försvar för denna skrifvelse, ty vi veta litet hvar, att den, som deltagit i ett utskotts öfverläggningar, gerna vill försvara utskottets åtgöranden, för såvidt dessa äro öfverensstämmande med hans åsigter. Då preste- och bonde-stånden dragit så jemnt i denna fråga, tycker jag det vara allt skäl att vi fatta enahanda beslut, som preste-ståndet.

Jonas Andersson från Östergötlands län: Att slutorden innehålla något stötande kan jag väl icke finna, men jag anser det vara klokast, att vi fatta enahanda beslut, som preste-ståndet, ty på sådant sätt och då de öfriga stånden sannolikt äfven besluta slutordens borttagande, blifver frågan icke på något vis intrasslad. I motsatt fall bibehålles den gamla tulltaxan och då qvarstår tullen på artikeln *salt*, hvilket ingalunda vore till någon fördel för bonde-ståndet.

Erik Ersson från Gefleborgs län: Lika med Jonas Andersson, tror jag att, om vi besluta i likhet med preste-ståndet, äfven de andra stånden besluta slutmeningens uteslutande. Om vi antaga utskottets förslag oförändradt och riks-stånden stanna i olika beslut, blifver den gamla tulltaxan fortfarande gällande till efterrättelse, och för att undvika sådant, hemställer jag, att ståndet måtte fatta sitt beslut i öfverensstämmelse med preste-ståndets.

Nils Andersson från Wermlands och *Lars Gustaf Andersson* från Elfsborgs län instämde.

Svante Bergström: Att preste- och bonde-stånden till en början voro ense i den fråga, som nu afhandlas, är sannt, men de blefvo slutligen af olika meningar, och då expeditions-utskottet i hvilket fall som helst, ännu en gång måste behandla frågan, anser jag oss icke böra fästa något afseende på hvad de tvenne sista talarne yttrat. I afseende på möjligheten af frågans afgörande innan riksdagens slut, upprepar jag hvad jag här förut yttrat och anhåller, att ståndet måtte godkänna utskottets förslag oförändradt.

Öfverläggningen förklarades afslutad; *talmannens* proposition på bifall till utskottets förevarande förslag blef med blandade *ja* och *nej* besvarad; till följd hvaraf och

då votering begärdes, följande voteringsproposition uppsattes, justerades och anslogs:

»Den, som vill bifalla expeditions-utskottets förslag till Rikets Ständers underdåniga skrifvelse, angående tullbevillningen, röste

Ja;

Den, det ej vill: röste

Nej.

Vinner *nej*, har bonde-ståndet godkändt omförmälda förslag med undantag af slutorden: »hvilket allt Rikets Ständer få i underdånighet anmäla», hvilka ord sålunda komma att utgå.

Vid voterings-sedlarnes öppnande befunnos 33 ledamöter hafva röstat ja och 36 ledamöter röstat nej, till följd hvaraf ståndet beslutat i enlighet med nej-propositionen.

§ 6.

Till bordläggning *första gången* anmäldes *expeditionsutskottets memorial n:o 8*, till vällofl. borgare-ståndet, i anledning af återremiss å skrifvelseförslaget n:o 81; samt *sammansatta bevillnings-, lag- samt allmänna besvärs- och ekonomi-utskottets betänkande n:o 12*, i anledning af erhållna återremisser å tvenne i utlåtandet n:o 9 föreslagna voteringspropositioner.

§ 7.

Nedannämnde från resp. medstånden ankomna protokolls-utdrag föredrogos och *lades till handlingarne*, nemligen från

höglofl. ridderskapet och adeln n:ris 286—289 och
vällofl. borgare-ståndet n:ris 295—298.

Ståndets ledamöter åtskiljdes kl. ¼ till 6 e. m.

In fidem.

J. Sjöberg.

Den 20 Juni.

Plenum kl. 6 e. m.

§ 1.

De vid ståndets sammanträden den 5, 11 och 12 innevarande månad förde protokoll blefvo till justering uppläste och godkände.

§ 2.

Föredrogs och *lades till handlingarne* expeditions-utskottets *memorial n:o 8*, till vällofl. borgare-ståndet i anledning af återremiss å skrifvelseförslaget n:o 81.

§ 3.

Vid nu skedd föredragning *lades till handlingarne* sammansatta bevillnings-, lag samt allmänna besvärs- och ekonomi-utskottets *memorial n:o 12*, i anledning af erhållna återremisser å tvenne i utlåtandet n:o 9 föreslagna voteringspropositioner.

§ 4.

Godkändes, efter skedd föredragning, *expeditions-utskottets*

förslag till Rikets Ständers underdåniga skrifvelser till Kongl. Maj:t

n:o 94, med öfverlemnande af ny bevillnings-stadga;

n:o 95, angående förändring af nu gällande stadganden rörande förlagslån;

n:o 99, i anledning af Kongl. Maj:ts nådiga proposition angående folkskolelärares pensionering;

n:o 100, i anledning af Kongl. Maj:ts nådiga proposition angående disposition af kronofonden på Gotland för dervarande presterskaps aflöning;

n:o 101, i anledning af Kongl. Maj:ts nådiga proposition i fråga om inlösande af de s. k. frisocknarnes tjenstbarheter till Dylta svafvelbruk;

n:o 102, angående de i 63 § regerings-formen föreskrifna kreditivsummor:

n:o 103, med ny riks-stat;

n:o 104, angående upprättadt nytt reglemente för riksgälds-kontoret;

n:o 105, i anledning af Kongl. Maj:ts nådiga proposition angående nedsättning i bevillningen för reseagenter:

n:o 106, med reglemente för bankens styrelse och förvaltning:

n:o 107, i fråga om ändring af lagens bestämmelser angående tiden för fullföljande af vad och besvär emot utslag, meddelade af underrätt å Gotland;

n:o 108, angående föreslagen ändring i gällande stadganden om skyldighet att deltaga i kyrkobyggnad;

n:o 109, angående grunderna för upprättande af förslag till kyrkoherdelägenheter samt till kapellans och andra sådana beställningar;

n:o 110, angående förändring i gällande föreskrifter om tiden för fullföljande af besvär i ekonomiska och administrativa mål;

n:o 111, om ändring af 13 § 1 mom. i Kongl. landtmäteri-instruktionen den 6 augusti 1864;

n:o 112, angående ändring i Kongl. förordningen om kyrkostämma samt kyrkoråd och skolråd den 21 mars 1862;

n:o 113, angående förrättadt nytt val af suppleant för justitie-ombudsmannen:

n:o 114, förordnande för advokat-fiskalen m. m. C. M. Rydqvist att vara Rikets Ständers justitie-ombudsmans suppleant;

n:o 115, angående restitution af bränvinstillverkningsafgift vid export till utrikes ort;

n:o 116, angående upphörande i vissa fall af nu stadgade transitoafgift för transitogods; samt

n:o 117, angående ändring i Kongl. förordningen om fattigvärden i riket;

äfvensom *samma utskotts förslag* till §§ i riksdagsbeslutet, nemligen:

8:o, angående verkställdt val af justitie-ombudsman och hans suppleant samt kommitterade till tryckfrihetens vård;

9:o, angående val af fullmägtige i banken och riksgälds-kontoret;

10:o. angående hvilande grundlagsändrings-förslag;

11:o, angående bankoärenden;

12:o, angående rättighet att i vissa brottmål svara genom fullmägtig;

13:o, angående förändradt sätt för doms eller utslags utgifvande i rådstufvurätt och hos öfverståthållare-embetets kansli;

14:o. angående antagande af en författning rörande arfsrätt för oäkta barn; och

15:o, angående åtskilliga ändringar i domstolsinrättningen på landet.

§ 5.

Till bordläggning *första gången* anmäldes:

expeditions-utskottets memorial n:o 9. i anledning af erhållne återremisser å utskottets skrifvelseförslag n:o **85**, och

bevillnings-utskottets memorial n:o 23, rörande verkställd omröstning i anledning af riksståndens skiljaktiga beslut i fråga om ansvarsbestämmelser för olofflig bränvinsförsäljning.

§ 6.

Såsom icke erfordrande annan åtgärd *lades till handlingarne* följande från resp. medstånden ankomne protokolls-utdrag neml.

från högvörd. preste-ståndet n:ris **272—284**: och

från vällofl. borgare-ståndet n:o **299**.

§ 7.

Talmannen tillkännagaf att, enligt honom tillhandakomne skrifvelser från H. M. Konungens tjenstförrättande öfverste-kammarherre, i morgon thorsdag, den **11** i denna månad, klockan **1** på dagen till bonde-ståndet ankomma tvenne öfverste-kammarjunkare för att inbjuda hedervärda bonde-ståndet att följande dagen bevista gudstjensten i Storkyrkan och derefter infinna sig å rikssalen, äfvensom att, fredagen den **22** i denna månad, H. M. Konungen och

den Kongl. familjen emottaga Rikets Ständers underdåniga afskedsuppvaktningar efter ceremoniens slut å riksalen kl. 3 e. m.

Ståndet åtskildes härefter kl. ¾ 7 eft. m.

In fidem

J. Sjöberg.

Den 21 Juni.

Plenum kl. ¾ till 1 e. m.

§ 1.

De i ståndets plena den 16 sistlidne maj samt den 8, 14 och 18 i denna månad förda protokoll justerades.

§ 2.

Anmäldes och inbeledsagades tvänne Konungens öfverste-kammarjunkare, hvilka å H. M. Konungens höga vägnar inbjödo bonde-ståndet att å morgondagen, efter bevistad riksdagspredikan å stadens Storkyrka, uppträda å rikssalen till plenum plenorum för riksdagens afslutande.

§ 3.

Föredrogs och *lades till handlingarne expeditions-utskottets memorial n:o 9*, i anledning af erhållna återremisser å utskottets skrifvelseförslag n:o 85.

§ 4.

Vid förnyad föredragning *lades till handlingarne bevillnings-utskottets memorial n:o 23*, rörande verkställd omröstning i anledning af riksståndens skiljaktiga beslut i fråga om ansvarsbestämmelser för oloflig bränvinsförsäljning.

§ 5.

Uppå derom af *talmannen* gjord hemställan beslöt ståndet att uppdraga åt notarien i ståndets kansli, *K. H. Sahlström*, att, enligt hans eget åtagande, upprätta register öfver ståndets protokoll och ombesörja korrekturläsningen af den del af protokollet, som vid riksdagens slut ännu icke är färdigtryckt, emot åtnjutande af de härför af Rikets Ständer bestämda arfvoden.

§ 6.

Uppå derom, med föranledande af *stats-utskottets*, utaf Rikets Ständer bifallna *memorial n:o 58*, angående aflöningen åt den hos riksståndenoch utskotten anställda kansli och vaktbetjening, utaf talmannen gjord framställning, beslöt ståndet, att de notarier, nemligen kopisten i justitiekanslersexpeditionen A. L. Frykholm, vice häradshöfdingen J. Söderholm, kanslisten i sundhetskollegium K. H. Sahlström, vice häradshöfdingen F. Krook och e. o. hofrättsnotarien C. O. Erickson, hvilka bestridt protokollsföringen hos ståndet, äfvensom tvänne af ståndets vaktmästare, J. A. Hillman och A. G. Malmberg, skulle ega att uppbära de för dem bestämda arfvoden och dagtraktamenten under 14 dagars tid efter riksdagens slut.

§ 7.

Talmannen hemstälde, att, ehuru vid föregående riksdag endast 3 kanslister blifvit berättigade att tillgodonjuta de för sådane tjenstemän i ståndens kansli bestämda arfvoden och dagtraktamenten under 14 dagars tid efter riksdagens slut, ståndet nu ville, med afseende på de förökade göromål, som blifva en följd af ståndets beslut om ordnande af dess arkiv och detsammas öfverlemnande till den nya riksdagen m. m., besluta, att 5 kanslistarfvoden för en tid af 14 dagar efter riksdagens afslutande skulle reqvireras, med rättighet för ståndets sekreterare att närmare bestämma fördelningen af nämnda arfvoden emellan kanslisterne hos ståndet F. T. Möller, C. A. Rudberg, F. Amnér, T. Zellinger och J. E. Björklund, dock med skyldighet för desse att biträda vid arkivets ordnande och flyttning.

Till denna hemställan lemnade ståndet sitt bifall; och skulle såväl dessa som de i nästföregående § omnämnd

arfvoden af *talmannen* i vanlig ordning, vid riksdagens slut, förskottsvis uppbäras och qvitteras, för att vederbörande tillhandahållas.

§ 8.

Ståndet beslöt, efter derom gjord hemställan, att uppdraga åt dess vaktmästare A. G. Malmberg att uttaga och qvittera samt till utdelning vederbörande tillhandahålla de riksdagshandlingar, hvilka icke hinna att före riksdagens slut till ståndets ledamöter utdelas; och skulle Malmberg för det med bemälda uppdrag förenade besvär åtnjuta ett arfvode af 20 rdr rmt, att af ståndets enskilda kassa utgå.

§ 9.

Vaktmästaren å ståndets klubb J. P. Jansson berättigades uppbära dagtraktamente fyra dagar efter riksdagens slut, hvilket arfvode skulle af *talmannen* i vanlig ordning förskottsvis uppbäras och qvitteras, för att Jansson tillhandahållas.

§ 10.

Såsom vid föregående riksdagar öfligt varit, beslöt ståndet, uppå hemställan af *talmannen*, att såsom någon ersättning till dem af Kongl. generalpoststyrelsens tjenstemän, hvilka under loppet af riksdagen haft befattning med utsändande af bref, som till ståndets ledamöter ankommit, en gratifikation af 75 rdr skulle till ifrågavarande tjenstemän utgå; och skulle detta belopp utur ståndets enskilda kassa till vederbörande utbetalas.

§ 11.

Från höglofliga ridderskapet och adeln ankomne protokollsutdrag n:ris 290 och 291 föredrogos och *lades till handlingarne.*

Ståndets ledamöter åtskildes klockan half till 2, för att åter sammanträda kl. 7 eft. m.

In fidem

J. Sjöberg.

Plenum kl. 7 e. m.

§ 1.

De den 19 uti denna månad och i dagens förmiddagsplenum förda protokoll justerades och *godkändes.*

§ 2.

Till bordläggning *första* gången anmäldes:

Sammansatta bevillnings- samt allmänna besvärs- och ekonomi-utskottets memorial n:o 13, i anledning af riksståndens skiljaktiga beslut i fråga om af Kongl. Maj:t föreslagen förändrad grund för uttaxering af landstingsmedel;

Sammansatta lag- samt allmänna besvärs- och ekonomiutskottets betänkande n:o 30, i anledning af motion om upphäfvande af de i 24 kap. 38 § kyrkolagen förekommande stadganden angående klockares brefbäringsskyldighet.

§ 3.

Till deputerade för frambärande af bonde-ståndets afskedshelsning till medstånden utsågos:
Johan Fredrik Fredriksson från Upsala län,
Per Persson från Stockholms län,
Adolf Sköldberg från Skaraborgs län,
Anders Medin från Kronobergs län,
Anders Johan Sandstedt från Jönköpings län,
Carl Wilhelm Eriksson från Westmanlands län,
Jonas Andersson från Östergötlands län,
Anders Söderholtz från Södermanlands län,
Johannes Andersson från Elfsborgs län,
Carl Bernhard Rydström från Kalmar län,
Johan Bergström från Kopparbergs län,
Lars Persson från Nerikes län,
Georg Nyqvist från Wermlands län,
Erik Ersson från Gefleborgs län,
Per Engman från Westernorrlands län,
Olof Larsson från Jemtlands län,
Josef Oskar Almqvist från Norrbottens län,
Ludvig Norrby från Gotlands län,

Anders Persson från Malmöhus län,
Anders Persson från Kristianstads län,
Andreas Eskilsson från Blekinge län,
Carl Ifvarsson från Hallands län, samt
Anders Andersson från Göteborgs län.

§ 4.

Godkändes förslag till de tal, hvilka af ståndets talman komme att hållas till Hans Maj:t Konungen å riksalen, äfvensom på afskedsuppvaktningarne hos H. M. Konungen och H. M. Drottningen samt H. M. Enkedrottningen; hvilka förslag nu till justering upplästes.

§ 5.

Anders Wilhelm Uhr från Nerikes län, hvilken blifvit utsedd att anföra den deputation, som skulle till medstånden framföra bonde-ståndets afskedshelsning, uppläste för justering de tal, han vid nämnde tillfälle ämnade hålla; hvarefter desamma af ståndet *godkändes.*

§ 6.

Föredrogos och *godkändes expeditions-utskottets förslag till Rikets Ständers underdåniga skrifvelser till Kongl. Maj:t:*

n:o 118, angående vilkoren för bränvinstillverkning; och

n:o 119, om förändring i vissa delar af Kongl. förordningen den 18 december 1863, angående vilkoren för försäljning af bränvin och andra brända eller distillerade spirituösa drycker; äfvensom

samma utskotts förslag till §§ 16—22 i riksdagsbeslutet.

§ 7.

Ankomne protokollsutdrag:
från höglofl. ridderskapet och adeln n:ris 292 och 293, samt
" vällofl. borgare ståndet n:ris 300—302.
lades till handlingarne.

Ståndets ledamöter åtskildes kl. 8 eft. m.

In fidem

J. Sjöberg.

Den 22 Juni.

Plenum kl. ¾ 10 f. m.

§ 1.

Föredrogs och *bifölls sammansatta bevillnings- samt allmänna besvärs- och ekonomi-utskottets memorial n:o 13*, i anledning af riksståndens skiljaktiga beslut i fråga om af Kongl. Maj:t föreslagen förändrad grund för uttaxering af landstingsmedel.

§ 2.

Vid föredragning af *sammansatta lag- samt allmänna besvärs- och ekonomi-utskottets betänkande n:o 30*, i anledning af motion om upphäfvande af de i 24 kap. 32 § kyrkolagen förekommande stadganden angående klockares brefbäringsskyldighet: blef samma betänkande af ståndet *bifallet.*

§ 3.

Föredrogos och *godkändes expeditions-utskottets förslag dels* till Rikets Ständers underdåniga skrifvelse till Kongl. Maj:t

n:o 120, angående åtgärder för beredande af lättnad i myntcirkulationen mellan Sverige, Norge och Danmark: och *dels till §§ i riksdagsbeslutet:*

n:o 23, angående en ny författning om förlagslån;

n:o 24, angående förkortning af tiden för fullföljande af vad från Gotland till Svea hofrätt;

n:o 25 a, angående bevillningsmedlen:

n:o 25 b, angående allmänna bevillningen:

n:o 26, angående tullbevillningen;

n:o 27, angående stämpelpappers-afgiften:

n:o 28, angående vilkoren för bränvinstillverkning och försäljning:

n:o 29, angående ätskilliga i bevillningsfrågor aflåtna underdåniga skrifvelser: och

n:o 30, angående slutmeningen i riksdagsbeslutet.

§ 4.

Carl Anders Larsson från Östergötlands län, som på begäran fick ordet, yttrade: Jag har iakttagit, att i protokollen för sistlidne riksdags förhandlingar inom bondeståndet icke blifvit intagna hvarken talmannens tal på riksalen, då ständerna hemförlofvades, ej heller de afskedstal, som då hållits, dels vid uppvaktningarne hos Kongl. Maj:t och den Kongl. familjen och dels af ordföranden för den deputation, som framförde ståndets afskedshelsningar till medständen; men som dessa tal utgöra historiska handlingar, anser jag dem böra i ståndets protokoll inflyta; och jag får förthy föreslå, att så väl dessa tal, som de, hvilka i dag komma att å ståndets vägnar hållas, må i protokollet för dagen ordagrannt intagas.

Nils Andersson från Wermlands län jemte flere ståndets ledamöter instämde med Carl Anders Larsson.

Efter det *talmannen* tillkännagifvit, att anledningen, hvarför de i fråga varande vid sistlidne riksdag hållne talen icke blifvit i protokollet intagne, varit den, att något beslut derom icke af ståndet fattats, anförde:

Carl Bernhard Rydström från Kalmar län: Jag har visserligen ej något att anmärka emot förslaget att i denna riksdagens protokoll intaga de tal, som hållits vid slutet af nästlidne riksdag, men jag är tvehogsen om formen för en sådan åtgärd; om dessa tal böra återgifvas i ett supplement till protokollen eller på något annat sätt, hvarom man torde besluta.

Sven Rosenberg från Kristianstads län: Jag finner ej någon svårighet i verkställandet af hvad Carl Anders Larsson föreslagit. Om på hemställan af en ledamot utaf ståndet, beslut fattas derom, att berörda tal skola i nuvarande riksdagsprotokoll inflyta, så är ju det tillfyllest.

Erik Ersson från Gefleborgs län instämde häruti.

Uppå härefter framställd proposition af *talmannen* beslöt ståndet, i öfverensstämmelse med hvad Carl Anders Larsson föreslagit, att alla de tal, som å ståndets vägnar höllos vid slutet af nästlidne riksdag, och vid riksdagens afslutande denna dag komme att hållas, äfvensom Hans Maj:t Konungens och Hennes Maj:t Enkedrottningens afgifna nådiga svar på de underdåniga afskedshelsningarne, skulle i protokollet för denna dag intagas.

§ 5.

De uti nästföregående § omförmälda, *vid slutet af sistlidne riksdag* hållne och, enligt §§ 7 och 8 uti ståndets protokoll för den 6 December 1863, då till justering upplästa och godkända talen, äfvensom de af D.D. M.M. Konungen och Enke-Drottningen på helsningstalen afgifna nådiga svar, voro af följande lydelse:

Talmannens tal på rikssalen:

Stormägtigste, Allernådigste Konung!

Innan riksdagen tilländagår är det för bondeståndet en kär pligt att hembära Eders Kongl. Maj:t den tacksamhet och de välönskningar, hvaraf våra hjertan äro uppfyllda.

Många och vigtiga hafva de frågor varit, hvilka Eders Kongl. Maj:t öfverlemnat till Rikets Ständers grundlagliga behandling, och de bland dessa frågor, hvilka tillhört den allmänna lagstiftningens område, skola i och för sig gifva detta riksmöte ett framstående rum i Sverges häfder. Knapt någon enda af dem skulle hos Rikets Ständer, med den brutna och osammanhängande verksamhet, deras nuvarande sammansättning medgifver, hafva vunnit en tillfredsställande lösning utan det ömsesidiga förtroende, som varit rådande emellan regering och folk, utan den både inom och utom representationen stadgade öfvertygelsen, att regeringen är god och oaflåtligen arbetar på folkets välgång och framåtskridande.

Genom Eders Kongl. Maj:ts nådiga förslag till ny strafflag och ny sjölag äro de länge kända bristerna i dessa lagstiftningsgrenar afhjelpta; och genom den af Eders Kongl. Maj:t jemväl föreslagna, nu redan beslutade författningen om allmänt kyrkomöte se vi grunden lagd till en lämpligare form för ordnandet af de kyrkliga angelägenheterna. Med den erfarenhet, bondeståndet måste ega om behofvet af en förbättrad folkundervisning, samt med öfvertygelse om att endast på denna väg gudsfruktan, laglydnad och god samfundsanda kunna utbildas, har bondeståndet att tacksamt erkänna Eders Kongl. Maj:ts nådiga omsorger i detta afseende. Den under de sednare åren uppkomna tanken att genom frivilliga föreningar sätta landets vapenföra befolkning i stånd att i nödens stund bidraga till fosterjordens försvar, har äfven af Eders Kongl. Maj:t omfattats med den välvilja och omvårdnad, som höf-

ves en Konung, hvilken känner sig trygg och stark genom sitt folks kärlek; och den vidare utveckling, denna tanke vunnit under detta riksmöte, är äfven ett verk af Eders Kongl. Maj:t. Våra framsteg i jordbruk och slöjdfärdighet kunna vi med glädje bevittna, och vi hafva äfven derföre med sann tillfredsställelse erfarit Eders Kongl. Maj:ts oaflåtliga bemödanden att göra alstren af vår näringsflit kända i andra länder, samt genom traktater lätta varuutbytet mellan dem och oss.

Nådige Konung!

En mild försyn har tillåtit regering och folk att under en lång följd af år egna sig åt det stora samhällsarbetet i olika riktningar, utan oro, utan störande inverkningar. Främst på den ljusa sidan af vår historia från det nuvarande statsskickets införande står dock det af Eders Kongl. Maj:t vid denna riksdag afgifna nådiga förslag till sjelfva nationalrepresentationens ombildning. Det har redan förunnats bondeståndet att för Eders Kongl. Maj:t uttrycka sina känslor vid emottagandet af denna sannt konungsliga gåfva. Vår då uttalade öfvertygelse om denna regeringshandlings stora betydelse har under riksdagens lopp icke kunnat undgå att vinna i styrka, och nödvändigheten af frågans lösning framstår derföre numera, om möjligt, än klarare. Med allvar och ihärdighet i arbetet för det stora målets vinnande, skall, säsom Eders Kongl. Maj:t sjelf antydt, aktning för allas rätt vara ledstjernan för bondeståndets handlingssätt.

Icke utan oro för den närmaste framtiden, men med full förtröstan till Eders Kongl. Maj:ts vishet och kärlek för de förenade brödrafolken, deras ära och sjelfständighet, anhåller bondeståndet att städse få vara inneslutet i Eders Kongl. Maj:ts gunstiga benägenhet och nådiga välvilja.

Talmannens tal vid de underdåniga afskedsuppvaktningarne:

Stormägtigste Allernådigste Konung! Allernådigsta Drottning!

Riksdagens afslutande, som tillåter bondeståndet att återvända till egna härdar och de bestyr och omsorger, hvilka tillhöra samhällslifvets mindre områden, eller den husliga kretsen, är tillika en dyrbar anledning, att för Deras Majestäter ånyo tolka de känslor af vördnad och till-

gifvenhet, hvarmed Sverges allmoge är fästad vid sitt konungahus.

Afskedets stund hemtar sin betydelse af den stämning, som råder hos dem, hvilka skiljas, af minnets och tacksamhetens band, af förhoppningar eller farhågor för den tid, som stundar. Upprigtigare välönskningar för Konung och konungahus hafva aldrig utgått ur svenske dannemäns bröst, aldrig varmare bön till den Allgode, att Han framgent, som hittills måtte låta lycka och välsignelse blomstra i Sveas konungaborg.

Men, likasom Konungens och konungahusets sällhet och välgång ligga folket ömt om hjertat, så är äfven Konungens sorg folkets sorg. Vi hafva derföre, nådigste Konung! med djupt deltagande emottagit underrättelsen om Eders Majestäts konglige väns och broders bortgång. Det folk som står sörjande vid hans bår, är det vackraste vittnesbörd om värdet af det vänskapsband, som förenade Nordens Konungar, — detta insegel på den inre anslutningen mellan tvenne närbeslägtade folk, hvilka, med förgätenhet af forna tiders kif och strider, vilja försona hvad århundraden brutit.

Nädige Konung! Nådiga Drottning!

Emottagen ännu en gång försäkran om bondeståndets orubbliga tillgifvenhet och kärlek, då vi nu, uttalande vår underdåniga afskedshelsning, innesluta oss i Deras Majestäters huldhet och välvilja!

Hans Maj:t Konungens svar:

Redlige Dannemän!

Af upprigtigaste hjerta tackar jag Eder för hvad J nu, å bondeståndets vägnar, yttrat. Hvarje bevis af detta ständs tillgifvenhet för mig och konungahuset är för mitt hjerta dyrbart. Med tillförsigt kunnen J räkna på att städse hos mig finna kärlek och förtroende till Sveriges allmoge. Dess välgång är en af mina lifligaste önskningar.

Vigtiga hafva de förhandlingar varit, som nu afslutats. Jag har följt dem med uppmärksamhet och deltagande, och jag gör mig förvissad om att de, förr eller sednare, skola bära välgörande frukter för det älskade fosterland, hvars lycka och välgång utgör målet för alla våra förhoppningar, alla våra sträfvanden.

Den gärd af saknad J hemburit åt en monark, som var min upprigtige vän och som var Sverige redligt till-

gifven, har jag med rörelse och erkänsla emottagit. Han har verksamt bidragit till mina bemödanden att närma till hvarandra de stamförvandter, som ega, ej allenast samma ursprung, men äfven samma intresse. Hans bortgång i en bekymmersam tid gör den djupt kända förlusten dubbelt smärtsam.

Då jag nu bjuder Eder farväl, redlige Dannemän, sker det med fast tillförsigt, att J alltid skolen vara öfvertygade om min fortfarande ynnest och bevågenhet.

Allernådigsta Enke-Drottning!

Riksdagens slut förlänar bondeståndet den dyrbara rättigheten att åter nalkas Eders Kongl. Maj:ts höga person.

I palats som i hydda är grunden för all sann glädje en och densamma. För hög och låg, fattig och rik, för den offentlige mannen, likasom för den, hvilken knapt får höja blicken utöfver omsorgerna för dagen, är huslig lycka den främsta belöningen. Att gifva denna lycka är qvinnans sköna lott. Husets moder är husets ära: hon är den värmande solen för make och barn, den hulda vårdarinnan af det altare, der gudsfruktan, laglydnad, trohet och kärlek till Konung och fosterland nedlägga sina offer.

Eders Kongl. Maj:ts höga bestämmelse blef, att vara en föresyn i alla de dygder, som pryda en huld maka, en god moder. Då vi, svenska allmogens ombud, ånyo söka uttryck för de känslor, som äro gemensamma för de folk, hvilka lyda under Eders Maj:ts höge Sons spira, veta vi äfven, att vi, återvändande till våra hem, följas dit af Eders Kongl. Maj:ts välsignelse och välönskningar. Vissheten derom är ett af de bästa minnen vi föra med oss, den skönaste uppmuntran för våra makar och barn.

Tillönskande Eders Kongl. Maj:t ännu många år af sällheten att se sig omgifven af barns och barnabarns kärlek och tacksamhet, af den lycka som är oskiljaktig från ett troget uppfyllande af höga och dyra pligter, anhåller bondeståndet att i Eders Kongl. Maj:ts hulda och nådiga åtanke städse få vara inneslutet.

Hennes Maj:t Enke-Drottningens svar:

Redlige Dannemän!

Med rördt hjerta har jag följt den tafla af huslig lycka och qvinnans sköna bestämmelse, som blifvit af Eder framställd för mig, och som, Gud ske lof, återfinnes i såväl konungaborg som hydda. Då J nu återvänden till Edra

länge saknade hem, följa Eder mina upprigtigaste önskningar för Eder sällhet och trefnad.

Mottagen, redlige Dannemän, uttrycket af min tacksamhet för Eder tillgifvenhet samt försäkran om min fortfarande välvilja och bevågenhet.

De af Jonas Andersson från Östergötlands län, såsom ordförande för den deputation, som till medstånden framförde ståndets afskedshelsning, hållne tal:

Högvälborne herr grefve och landtmarskalk!
Höglofliga ridderskap och adel!

Efter nu slutade förhandlingar vid detta långvariga riksmöte, är det icke ensamt af grundlagens bud, utan fastmera af egen böjelse, som bondeståndet manas att genom oss, dess deputerade, till höglofliga ridderskapet och adeln frambära ståndets tillgifna afskedshelsning och välönskan.

Vid en återblick på det afslutade riksdagsarbetet, skall man visserligen finna mycket, som återstår att önska; men å andra sidan kan icke heller nekas, det flera vigtiga frågor i reformerande rigtning vunnit, som vi hoppas, en för fäderneslandet lycklig lösning. Synnerligen gläder sig bondeståndet åt det varma intresse, hvarmed de särskilda stånden, icke minst höglofl. ridderskapet och adeln, numera omfattat folkupplysningens sak, ett förhållande lika ädelt till sin grund, som hoppgifvande till sina följder. Emellertid, och detta oaktadt, har bondeståndet äfven vid denna riksdag icke kunnat undgå att erfara ett nedslående intryck af tvister och meningsbrytningar de serskilda stånden emellan. Med den isolerade ställning hvaruti ståndsfördelningen försätter hvarje serskild del af representationen, kan icke heller en önskvärd endrägt vid ärendenas behandling stå att finna; och de stora olägenheter, som af denna söndring härflyta, och de vådor, som deraf kunna uppkomma, framstå med hvarje riksmöte i allt klarare dag.

Att ridderskapet och adeln i främsta rummet inser och erkänner behofvet och nödvändigheten af en reform, som undanrödjer antydda olägenheter, derom är bondeståndet fullt förvissadt. Det från Kongl. Maj:t vid denna riksdag utgångna och nu hvilande representationsförslag utgör derför ett glädjande tidens tecken, och är en ljusstråle bland nu slutade riksmötes förhandlingar vid hvilken fosterlandsvännens förhoppningar på en lyckligare framtid

så gerna hvilar. Och att rikets första stånd, med sina af gammalt kända upphöjda tänkesätt och beprófvade fosterlandskärlek, också skall vara det första, som, vid afgörandets stund, skall med sitt votum bidraga till framgången åt denna nationens lifsfråga kan bondeståndet icke betvifla.

Med uttalande af dessa känslor och framtidsförhoppningar, anhäller bondeståndet vördsamt att få vara i höglofl. ridderskapet och adelns välvilja och ynnest inneslutet.

Högvördigste herr doktor och erkebiskop!
Högvördiga stånd!

Efter nu slutade riksdagsarbeten har bondeståndet en kär pligt att uppfylla, i det ståndet genom denna sin deputation till högvördiga prestestånd härmedelst uttalar sin vördsamma och förbindliga afskedshelsning.

De många och vidtomfattande ärenden, som under nu slutade riksmöte varit föremål för ständernas behandling, hafva otvifvelaktigt upptagit hvarje representants hela uppmärksamhet, och af de rådslag, som föregått de fattade besluten, har också säkerligen såväl den mera som den mindre kunnige deltagaren inhemtat mången vigtig upplysning om det allmänna, mången nyttig erfarenhet för honom sjelf. Men det ligger i ståndsfördelningens egen natur, att dessa fördelar, likasom inflytelsen deraf på de beslut som fattas, icke tillfalla riksförsamlingen i sin helhet.

Den djupare insigt och mognare erfarenhet, som kan förefinnas inom ett stånd, kommer sålunda icke ett annat i någon väsendtlig mån till godo, och hvarje riksstånd för sig försättes sålunda uti en isolerad ställning, hvaraf åter alstras benägenhet till misstroende och ensidiga åsigter. Olägenheterna af detta förhållande framstå allt tydligare med hvarje riksdag, och den nu förflutna saknar, tyvärr, icke exempel derpå. Att det skadliga inflytande, som härleder sig från dessa riksdagsstrider, icke inkränker sig blott till tid och rum för riksmötet och dess förhandlingar, men sträcker sin verkan både på vidden och djupet af hela vår samfundsinrättning och dess ömtåligaste delar, är ett förhållande, hvarom äfven den stora allmänheten nu mera icke saknar kännedom. Att högvördiga prestestånd-det inser och erkänner nödvändigheten af en snar och tidsenlig reform, som undanrödjer de hinder och förekommer de vådor, hvilka så störande inverka på det goda förstånd, som kan och bör äga rum mellan alla folkklasser, synnerligast mellan religionslärare och åhörare, derom hyser bondeståndet icke ringaste tvifvel, och bondeståndet tilltror

sig så mycket heldre kunna antaga detta, som mer än en vältalig stämma inom det högvördiga ståndet höjt sig för det af Kongl. Maj:t vid denna riksdag framlagda förslag till en förändrad form för vår nationalrepresentation.

Bondeståndet kan icke heller betvifla, att högvördiga ståndet skall i afgörandets stund genom sitt votum främja framgången och lösningen af denna nationens lifsfråga, och sålunda offra en gärd på fäderneslandets altare, hvarigenom ståndet sjelft otvifvelaktigt skall bereda åt sig en oförgänglig minnesstod uti svenska folkets tacksamma hjertan, på samma gång, som det höga ändamål, för hvilket religionsläraren är kallad att verka, skall lättare och säkrare kunna ernås.

Med dessa förhoppningar och de upprigtigaste välönskningar utbeder sig bondeståndet att i det högvördiga ståndets välvilja och förtroende få inneslutas.

Högädle herr talman! Herrar ledamöter af vällofliga borgareståndet!

Sedan nu de värf äro fulländade, som så länge hållit Rikets Ständer här samlade, och innan resan till de lika länge saknade hemmen anträdes, är det icke endast af lagbud eller gammal sed bondeståndet manas att genom oss, dess deputerade, till vällofl. borgareståndet utsäga afskedsordet och dervid foga uttrycket af den uppriktigaste vänskap och tillgifvenhet.

De många samt i flera fall vigtiga och vidtomfattande ärenden, som under nu slutade riksmöte varit föremål för ständernas verksamhet, hafva visserligen medtagit en lång och dyrbar tid, likasom de påkallat en ospard möda och tagit i anspråk all den tankekraft, hvaraf den särskilde representanten kunnat vara mägtig för en mogen öfverläggning och pröfning. Tiden och mödorna äro emellertid lemnade bakom oss, men följderna af vår verksamhet under den flydda tiden äro till icke ringa del förlagda inom förhoppningarnas område, och det tillhör en kommande tid att bedöma, i hvad mån vi hafva lyckats i våra bemödanden för gemensam lycka och allmänt väl. — Stridiga åsigter mellan de särskilda stånden hafva visserligen äfven under detta riksmöte icke blott uppstått utan äfven någon gång till det yttersta förfäktats, hvaraf också förklaras den brist på öfverensstämmelse uti besluten, som mer än en gång varit att beklaga; men deraf följande missförhållanden hafva likväl det goda med sig att allt tydligare ådagalägga olämpligheten af den närvarande ständs-

representationen, från hvilken alla dessa söndringar ytterst härleda sig. Att borgare- och bondeståndens meningar mera sällan äro skiljaktiga i fråga om nödiga reformer, är emellertid ett lyckligt förhållande, hvaråt bondeståndet synnerligen gläder sig. Det är icke blott på det materiela gebietet utan äfven på upplysningens område, som de bäda folkvalda stånden mött hvarandra i framåtsträfvandet på reformernas bana, och det är på denna väg som en fortgående utveckling äfven till materielt välstånd och allmän trefnad möjliggöres. På framgången af det stora reformförslag, som nu hvilar till afgörande vid nästa riksmöte, beror emellertid, i hvad mån det gemensamma sträfvandet skall lyckas i det höga syftemålet att framdeles kunna förena alla nu skilda intressen till ett enda — fäderneslandets —. Under den glada förhoppning, att ett fortgående bemödande för vinnande af detta stora mål skall krönas med framgång, anhåller bondeståndet att i vällofl. borgareståndets vänskap och välvilja allt framgent få vara inneslutet.

§ 6.

Ståndet afgick kl. ¼11 för att, tillika med de öfriga riksstånden, bivista gudstjensten i stadens storkyrka, samt att derefter uppträda på rikssalen för riksdagens afslutande och ständernas hemförlofvande.

In fidem

J. Sjöberg.

Plenum kl. 6 e. m.

§ 1.

Upplästes till justering och godkändes det i förmiddagens plenum hos ståndet förda protokoll.

§ 2.

Föredrogos och *lades till handlingarne* ankomna protokollsutdrag
från ridderskapet och adeln n:o 294; och
från borgare-ståndet n:ris 303 och 304.

§ 3.

Uppä hemställan af *talmannen* uppdrog ståndet åt dess kanslidirektion ej mindre att öfvervara justeringen af ståndets vid riksdagens slut ännu icke uppsatta protokoll, än ock att efter riksdagens slut meddela accept å afgifvande räkningar för tryckning och häftning af ståndets protokoll med register m. m.

§ 4.

Anders Wilhelm Uhr från Nerikes län, hvilken blifvit af ståndet utsedd att anföra den deputation, som å ståndets vägnar skulle till respektive medstånden framföra bonde-ståndets afskedshelsning, afgick nu med bemälda deputation. Efter någon stunds förlopp återkom deputationen, dervid dess ordförande yttrade:

Högtärade talman! käre bröder!

Vi hafva nu fullgjort det uppdrag J hafven lemnat oss, och å bonde-ståndets vägnar, såsom riks-stånd betraktadt, för sista gången tagit farväl af medstånden, och är det med synnerligt nöje, som vi till bonde-ståndet återbära medståndens varma och hjertliga välönskningar samt tillika uttalade förhoppningar för framtiden med anledning af det nya statsskick, som nu snart går att inträda. Särskildt kände sig deputationen lifligt rörd af det vänliga och hjertliga emottagande, densamma fick röna hos preste-ståndet, hvars talman uttalade den glädje preste-ståndet kände deröfver att hädanefter mera ostördt få egna sig åt sin egentliga verksamhet inom församlingen.

Härpå betygade *talmannen*, å ståndets vägnar, deputationen och dess ordförande ståndets erkänsla för det värdiga sätt, hvarpå deputationen fullgjort sitt uppdrag.

§ 5.

I öfverensstämmelse med ståndets under förmiddagens plenum fattade beslut skulle här i protokollet intagas ej mindre de tal, *talmannen* denna dag hållit dels å rikssalen till H. M. Konungen och dels vid afskedsuppvaktningarne hos den Kongl. familjen, äfvensom de deruppå afgifna nådiga svar, än äfven de tal *Anders Wilhelm Uhr* från Nerikes län, såsom ordförande för deputationen från bondeståndet, vid afskedshelsningen till medstånden hållit; och voro dessa tal och svar så lydande:

Talet på rikssalen:

Stormäktigste allernådigste Konung!

Hvarje gång bonde-ståndet har den dyrbara nåden att inför Eders Kongl. Maj:t få nedlägga sin underdåniga vördnad och lyckönskan, sker det alltid med samma undersåtliga kärlek och tillgifvenhet, men med ständigt förnyade anledningar till tacksamhet och erkänsla för Eders Kongl. Maj:ts oaflåtliga omsorger om lagarnes och samhällsinrättningarnes fortgående utveckling och undersåtarnes deraf beroende trefnad och välbefinnande.

I denna högtidliga stund, då Sveriges Konung för sista gången hemförlofvar Sveriges Rikes Ständer, förena sig dock företrädesvis allas tankar, allas känslor vid den af Konung och Ständer antagna, från denna dag gällande, nya riksdagsordningen och dermed sammanhängande ändringar i regeringsformen. Striden om denna fråga har varit läng, stundom bitter, och hennes lösning skulle säkerligen ännu länge hafva förblifvit inom förhoppningarnas område, om hon icke omfattats af den, som, med blicken uteslutande fästad på det helas väl och på landets behof af inre sammanhållning och styrka, ensam förmådde leda den till ett för fosterlandet lyckligt slut. Den längre tidrymd, som fordrats för reformens genomförande, kan nu icke sägas vara onyttigt förspilld. Tvärtom har motståndet varit af gagn för frågans mera fullständiga lösning, genom att fördröja afgörandet till den derför i alla afseenden mest gynsamma tidpunkten. Utan missaktning af andras genom häfd och lag stadgade rätt, har bonde-ståndet under denna strid städse stått på deras sida, som önskat och yrkat reformen, och derföre skall det ock i tacksamt minne bevara hågkomsten af den ädla högsinthet, hvarmed Sveriges adel åt fosterlandet offrat ärfda före-

trädesrättigheter och den aktningsvärda undergifvenhet, hvarmed högvördiga preste-ståndet slutit sig till konungens och landets gemensamma tanka. Bonde-ståndet är också lifligt öfvertygadt, att den sålunda vunna segren skall i varaktighet öfvergå alla dem, der våldet i mer eller mindre mån varit bestämmande bredvid eller framför rättvisans, billighetens och kärlekens förenade fordringar; — att den skall fullända den förbrödring af dessa samhällsklasser, hvilken redan både inom det enskildta och offentliga lifvet börjat göra sig gällande, och att den dag snart skall stunda, då redbarheten, fosterlandskärleken och förmågan att verka för det allmännas väl äro de enda bestämmande vilkoren för medborgares aktning och förtroende. Med fast tillförsigt motse vi äfven, att förtroendet mellan båda, under Eders Maj:ts spira förenade, brödrafolken, som vi någon gång med sorg sett svigta, skall vara för alltid befästadt, samt slutligen, att vårt land, älskadt af egna innebyggare och aktadt af fremmande, skall, om en gång krigets åskor hota äfven våra gränser, kunna möta faran med den kraft, som känsla för frihet och tillit till egen styrka allena förmär att skänka.

I känslan af det närvarandes djupa betydelse för Konung och fosterland, lemnar bonde-ståndet nu den plats, det såsom särskildt riks-stånd intagit. Huru ståndet häfdat denna plats, tillhör icke det att bedöma. Hvad det vet är, att det aldrig brustit i trohet mot den konung, som varit dess trohet värd, och att det utan knot burit mången tung uppoffring för fosterlandets ära och sjelfständighet. Nedkallande öfver det nu fullbordade verket, öfver Eders Kongl. Maj:t, dess konungsliga hus och fäderneslandet den högstes näderika beskydd och välsignelse, utbeder sig en hvar af bonde-ståndets medlemmar att fortfarande få vara innesluten i Eders Kongl. Maj:ts nådiga ynnest och bevägenhet.

Talet till Hans Maj:t Konungen:

Stormäktigste allernädigste Konung!

Ännu, innan bonde-ståndet för sista gången åtskiljes, är ett för våra hjertan dyrbart tillfälle oss förunnadt, att inför Eders Kongl. Maj:t få betyga ej allenast våra egna, men tillika våra hemmavarande medbröders underdåniga vördnad och tillgifvenhet.

Ett folk, som mycket pröfvat och hvars historia, med allt hvad hon har att förtälja om ärofulla bragder, dock

är rik på vexlingar mellan med- och motgång, skattar högt den lyckan att ega en konung, för hvars ädla hjerta ingenting är kärare, än att på de fredliga idrotternas fält skapa åt landet den sanna ära, som aldrig står att vinna på stridens. Denna lycka kunna vi så mycket bättre fatta och värdera, då vi höra andra folk sucka under ofredens alla vedermödor, och det är med djup känsla af tacksamhet, som vi underdånigst inför Eders Kongl. Maj:t och dess höga gemål förnya försäkringarna om vår oskrymtade kärlek och tillgifvenhet, samt utbedja oss att städse få vara inneslutna i Eders Kongl. Maj:ts nådiga ynnest och bevägenhet.

H. M. Konungens svar:

Redlige Dannemän!

Om äfven det är sista gången som J, såsom stånd, inför mig uppträden, skall det goda förhållandet mellan Sveriges Konung och Sveriges allmoge aldrig upphöra. Det har utgjort mine företrädares styrka och fägnad, och jag är förvissad att deraf röna samma glädjande erfarenhet. Då J nu till edra idoga yrken återvänden, kunnen J vara öfvertygade att eder Konungs ständiga och käraste omsorg skall blifva, att åt dessa fortfarande bereda fredens hägn, och att hans högsta ärelystnad alltid skall blifva att inom egna landamären upprätthålla lugnet, rättvisan och oberoendet.

Emottagen uttrycken af min erkänsla för eder upplysta medverkan till fosterlandets väl, och varen städse försäkrade, redlige Dannemän, om min välvilja, min ynnest och min bevägenhet.

Talet till H. M. Enkedrottningen:

Allernådigsta Enkedrottning!

De band, som förena folket med konungahuset, måste kännas så mycket starkare nu, då ombuden för Sveriges allmoge för sista gången till Eders Kongl. Maj:t frambära sin underdåniga helsning.

Inför konungahusets äldsta medlem dröjer tanken gerna vid de många år af lycka och välsignalse, landet fått njuta under den nya konungaätten. I folkets hågkomst lefver äfven lifligt och varmt bilden af Eders Kongl. Maj:ts höge gemål, och med detta minne stå i oupplöslig för-

bindelse Eders Maj:ts höga person, den ädla makan, den vördnadsvärda modren till Sveriges folkkäre konung.

Omgifven af många och dyrbara föremål för sin ömhet, går Eders Maj:t lifvets afton till mötes. Med uttalande af sin varma innerliga förhoppning, att denna afton måtte blifva lång och ljus, och nedkallande himlens rikaste välsignelser öfver Eders Maj:t och alla dem, som äro Eders Maj:t kära, utbeder sig bonde-ståndet att fortfarande få hugnas af Eders Maj:ts nådiga hågkomst och ynnestfulla välönskningar.

H. M. Enkedrottningens svar:

Redlige dannemän!

Fyratiotre år hafva förflutit sedan jag lemnade ett älskadt föräldrahem, för att dela en ädel makes kärlek till eder alla; den lycka blef mig äfven beskärd, att med honom mottaga mångfaldiga bevis på eder tillgifvenhet. Dessa minnen skola aldrig utplånas ur mitt hjerta. Jag har alltid med deltagande följt Sveriges öden under sina lyckliga framsteg och under dess af försynen tillåtna pröfningar. Måtte det nya tidskiftet medföra all önskad lycka för vårt fosterland, för dess Konung och dess folk! Med tacksamhet skall jag bevara de i dag af Eder uttryckta tänkesätt af tillgifvenhet för mig och min familj, och försäkrar jag Eder, redlige dannemän, om min oafbrutna välvilja och bevägenhet.

Talen vid afskedshelsningen hos medstånden:

Högvälborne herr grefve och landtmarskalk!
Höglofl. ridderskap och adel!

Vid hvarje riksdags början liksom vid dess slut har bonde-ståndet med känslor af aktning och tillgifvenhet framburit sin helsning till ridderskapet och adeln; många äro äfven de ämnen, som måste af de båda stånden omfattas med samma värma och deltagande. Såsom odlare af Sveriges jord dela adelsman och bonde samma rättigheter och skyldigheter. Äfven då emellan dessa båda stånd olika meningar yppats om medlet, har dock målet oftast varit detsamma.

Vid ett tillfälle, sådant som detta, höfves det dock i främsta rummet bonde-ståndet att ihågkomma ridderskapet och adelns medverkan för lösningen af nationens stora lifsfråga; och det är derföre endast en enkel gärd af rättvisa att med oskrymtad och varm tacksamhet erkänna den storartade handling, hvarigenom ridderskapet och

adeln förvarat sig ett oförvanskligt minne i Sveriges historia, som är rik på vittnesbörd om det höglofliga ståndets idrotter i både fredens och krigets värf.

Den nu fulländade förändringen af svenska folkets representation måste äfven så mycket lifligare kännas och uppfattas af bonde-ståndets medlemmar, hvilka tillhöra det antal jordbrukare, som hädanefter, utan hinder af de skrankor ståndsinrättningen uppställt, få uti adelsmannen företrädesvis se medborgaren samt tillegna sig och det allmänna hans större vetande och högre insigter.

Vår afskedshelsning innefattar sålunda tillika en välkomsthelsning till hvarje ädel och god riddersman att fortfarande deltaga i det stora arbetet för ett älskadt fosterlands framätskridande, för utvecklingen af dess krafter, för befordrande af sanning och rätt. Med uttalandet af dessa känslor, dessa förhoppningar, anhåller bonde-ståndet genom oss, dess deputerade, att hos Eder herr grefve och landtmarskalk samt enhvar af eder ädle herrar af ridderskapet och adeln få vara i vänlig hågkomst inneslutet.

Högvördigste herr doktor och erkebiskop! Högvördiga ledamöter af preste-ståndet!

Bonde-ståndet frambär genom oss, dess deputerade, en vördnadsfull och hjertlig afskedshelsning till det högvördiga ståndet. Det höga kall, som är församlingsherden anförtrodt, måste icke minst af ombuden för Sveriges allmoge till sin stora och djupa betydelse uppfattas. Öfverallt der herden med odelad hängifvenhet egnar sig åt sin bestämmelse, att i lära och lefverne vara sin hjord en föresyn, der mötes han ock af lärjungars och åhörarares vördnad och kärlek. Det är det svenska preste-ståndets främsta ära, att förhållandet i allmänhet är sådant. Men äfven i det dagliga lifvets mångfaldiga bestyr och omsorger, i hemmets angelägenheter, likasom i kommunens värf, stå prest och bonde hvarandra tillräckligt nära, för att utan svårighet lära känna och akta hvarandra. Den högre bildningen är ett godt underlag för den lärdom, erfarenheten förmår att gifva, och bonden ser derföre gerna upp till sin prest som en vän, ett stöd under lifvets många pröfningar.

Bonde-ståndet erinrar sig ock med stolthet, att många af de män, som höra till svenska kyrkans ypperste, räkna sina anor från Sveriges allmoge, och minst kan bonde-ståndet förgäta, att inom det högvördiga ståndet höjt sig mängen mägtig stämma för folkundervisningens befräm-

jande, för utvecklingen af folkets sedliga krafter, för danande af goda och laglydiga medborgare i ett fritt samhälle.

I detta ögonblick, då de förra riksstånden för alltid taga farväl af hvarandra, är det för bonde-ståndet en kär pligt att uttala sina och landets förbindelser till det stånd, som företrädesvis haft sig anförtrodt att vårda religionens och den högre bildningens stora sak; och då bonde-ståndet härjemte vågar yttra den förhoppning, att Sveriges nuvarande representation framgent skall hos Sveriges presterskap finna målsmän för dessa dyrbara angelägenheter, anhåller bonde-ståndet tillika hos Eders högvördighet, herr doktor och erkebiskop. och en hvar af Eder, gode och högvördige herrar af preste-ståndet, att J viljen fortfarande som hittills med kärlek och förtroende omfatta Sveriges allmoge.

Högädle herr talman! Högt aktade ledamöter af vällofl. borgare-ståndet!

Då nu bonde-ståndet genom oss, dess deputerade, hembär borgare-ståndet en hjertlig och aktningsfull afskedshelsning, fäster sig minnet vid de många och vigtiga frågor, som genom de båda ståndens samverkan blifvit lösta till fosterlandets bätnad.

Främst bland dessa står den, som efter så många strider, så mycken oro, i dag fått sin slutliga bekräftelse. Med glädje och tacksamhet erinrar sig bonde-ståndet, hurusom från de båda stånden utgingo underdåniga framställningar till en älskad konung, att han måtte taga om hand denna nationens dyrbaraste angelägenhet, och nu, då kronan blifvit satt på det stora verket, är det för bonde-ståndet en kär pligt att uttrycka sin och landets tacksamhet för den varma och oegenyttiga hängifvenhet för saken, städernas framstående män ådagalagt. Nationen skall säkert icke heller förgäta, att inom stadskommunerna förbereddes och uppstodo de krafter, som mäktigt bidrogo till den stora frågans lyckliga lösning.

De skrankor, som tillförene åtskilt stads- och landsbygd, finnas knapt mera. Jordbruksnäring, handel och förädlingsyrken erkänna sig redan vara barn af samma moder. Kämparne för det fria varubytet hafva vunnit den ena segren efter den andra, och bonden, från att vara endast en af nåd mottagen främling, är numera en välkommen gäst inom stadens hank och stör.

Borgare och bonde räcka hvarandra numera handen

utan afund, utan misstroende, och under det en hvar, som sig bör, sörjer för egen förkofran, arbetar han, om också omedvetet, för den andres väl.

Ombuden för Sveriges allmoge böra icke heller underläta, att vid detta tillfälle med tacksamhet erkänna sin förbindelse hos borgare-ståndet för dess nitiska medverkan uti allt, som haft till föremål att hos folket framkalla och utveckla upplysning och vetande.

Den stund är snart inne, då städernas och landets representanter åter skola mötas för att under förändrade former samråda om ett älskadt fosterlands angelägenheter.

Nya ämnen taga ständigt i anspråk upplysningen och fosterlandskärleken hos dem, som hedras med det dyrbara förtroendet att föra folkets talan. Att den enighet, som endast förmår gifva styrka, skall i den nya riksförsamlingen leda till ett lyckligt ordnande af mången för Sveriges jordbrukare vigtig angelägenhet, böra vi alla önska och hoppas; och under inflytelsen af den större upplysning, de mer omfattande insigter, hvaraf städernas representanter äro i besittning, skall det stora samhällsarbetet, under den högstes bistånd, krönas med framgång.

Och härmed bjuder bonde-ståndet Eder, herr talman och gode herrar af borgare-ståndet, sitt hjertliga farväl, under önskan och förhoppning att framgent få vara i Eder vänliga åtanka innesluten.

§ 6.

Efter anmälan företrädde en deputation från borgareståndet, anförd af dess vice talman, herr grosshandlanden kommendören af Kongl. Wasa-orden och riddaren af Kongl. Maj:ts Nordstjerne-orden *P. Murén*, som yttrade sig sålunda:

Högtärade talman och samtlige ledamöter af det hedervärda bonde-ståndet!

Vid slutet af vår sista ståndsriksdag sänder borgareståndet genom oss, dess deputerade, sin hjertliga och uppriktiga afskedshelsning till det hedervärda bonde-ståndet.

Hvad vi vid skiljsmessan sistlidne riksdag så lifligt hoppades och önskade, nemligen genomförandet af det utaf en folkkär konung då framlagda och af ständerna till grundlagsenligt hvilande antagna förslaget till ombildning af nationalrepresentationen, har under det nu afslutade riksmötet blifvit en verklighet.

De gamla fyra riksståndens pligter och rättigheter öfverflyttas härigenom mera omedelbart till folket, hvars upplysning och mogna omdömesförmåga i landets riksvigtiga angelägenheter de komma att taga i anspråk.

Att dessa anspråk skola af sansad omtanka och mogen sakkännedom motsvaras, dertill fordras måhända mera än tillförene urskiljning och patriotiskt nit vid valen till den blifvande representationen, och det är för borgareståndet en stor tillfredsställelse att för det hedervärda bonde-ståndet, som representerar det öfvervägande stora antalet af landets innevånare, kunna uttrycka sin uppriktiga och fasta tillit härutinnan. Större rättigheter medföra emellertid äfven större förpligtelser och ansvar.

I första rummet framställer sig nödvändigheten af ett väl ordnadt skolväsende, såsom ledande till allmän bildning. Upplysning är magt, och för att rätt kunna vårda och ändamålsenligt tillgodogöra denna sednare såsom det åligger en folkrepresentation, måste folket sjelft vara i besittning af en hög grad af bildning och sedligt medvetande. Det är ock med dessa egenskaper som svenska folket från äldre tider lyckats värna sin sjelfständighet och bevara förmågan att deltaga i bestämmandet af fäderneslandets öden.

Måtte de fortsatta bemödandena för såväl utvecklingen af den allmänna bildningen och upplysningen, som ock af landets materiela resurser, omfattande jordbruk och öfriga näringsgrenar, till fäderneslandets och dess idoge innevånares sanna båtnad hugnas med framgång.

Att deltaga i sträfvandet för detta mål undandrager sig ingen fosterlandets vän; och är det under förtröstansfullt hopp härom, som borgare-ståndet nu i skilsmessans stund nedlägger sin sanna, uppriktiga tacksägelse för den vänskap och välvilja, hvarmed det af det hedervärda bonde-ståndet städse varit omfattadt.

Härtill svarade *talmannen:*

Gode herrar!

Bonde-ståndet, som nyss haft den äran att framföra sin afskedshelsning till vällofliga borgare-ståndet, tackar så mycket hjertligare för den vänliga återhelsningen, som de tänkesätt, hvilka af Eder, mina herrar, nu blifvit å borgare-ståndets vägnar uttalade, och hvilka fullkomligt delas af bonde-ståndet, utgöra förnyade bevis på innerligheten af den vänskap och fastheten af den anslutning,

som alltid och, såsom vi våga tro, till landets lycka fått vara rådande mellan båda dessa stånd.

Tanken på det stora mål, som vid den nu fulländade riksdagen ändtligen blifvit uppnådt, gör dock skilsmessan jemförelsevis lätt. Och bonde-ståndet, som icke önskar någonting högre, än att den trogna vänskapen må ömsesidigt i minnet fortfarande bevaras, anhåller, det herrar deputerade behagade till vällofliga borgare-ståndet återföra uttrycken af bonde-ståndets uppriktiga tillgifvenhet och förtroende.

Hvarefter deputationen utbeledsagades.

§ 7.

Dernäst blef i vanlig ordning inbeledsagad en deputation från högvördiga preste-ståndet under anförande af herr f. d. statsrådet, biskopen, kommendören af Kongl. Maj:ts Nordstjerne-orden doktor *L. A. Anjou*, hvilken yttrade:

"Högtärade talman! Hedervärda stånd!

Preste-ståndet frambär genom oss, sina deputerade, den afskedshelsning till hedervärda bonde-ståndet, som vid riksdagens slut de särskilda riksstånden böra hos hvarandra aflägga.

Den är i dubbel mening den sista, icke allenast för denna nu tilländagångna riksdag, utan ock den sista för den tid, dessa Rikets Ständer haft vården om det älskade fäderneslandets gemensamma angelägenheter sig anförtrodd.

Den kan derföre icke ske utan en djup rörelse, som vid föregående dylika tillfällen icke haft någon anledning. Århundradens rika minnen framtränga dervid i lifliga bilder för själens öga. Vi besinne huru under denna vård fäderneslandet stadgat den allmänna frihet, som under tidernas lopp varit tillbakaträngd, men aldrig förlorad, huru det samtidigt dermed stadgade inom sig sjelft i christlig tro och bekännelse, sanning och frihet och enighet, och i kraftig tro, under bördor och försakelser, för det högre mål, som är det eviga fäderneslandets, offrade lif och gods, huru hvarje skef rigtning, som hotade folkfriheten, genom tåligt och sansadt motstånd öfvervanns, huru upplysning och bildning alltid, men efter tidernas olika art och anspråk, vårdade, småningom till fullmyndigt deltagande i alla rikets gemensamma angelägenheter uppfostrat Sveriges allmoge. Meningsstrider hafva icke kunnat ute-

blifva. Men oftast hafva de, när de gällt de i samhällets lif djupast ingripande frågor, mindre gällt om målet borde vinnas, än huru snart och på hvad sätt det borde ske, då på ena sidan stått otåligt sträfvande till detta mål, å den andra den betänksamma farhågan för en brådmognad, som vanligen i samhällslifvet är lika litet fruktbärande, som på jordbrukarens fält eller i den enskilda menniskans lif.

Under allt detta har fäderneslandet gått framåt i allsköns odling, stundom under faror, sorger och lidanden, men ock under frihet, sjelfständighet, segrar och ära, stundom lyckligt prisadt för en rik Herrans välsignelse, som synbart hvilat deröfver.

Till denna räkne vi med skäl den långvariga fredstid, som — sedan den senaste formen af vårt statsskick inträdt, under det kriget med storm och blodig klädnad stod öfver oss — nu fortfarit i flera tiotal af år än de första krigsåren voro enkla år. Svenska folket har, gemensamt med brödrafolket, redan en gång allmänt hemburit Gud tacksägelse för denna nåd, och ny anledning till tacksamhet gifves oss i dag, då detta statsskick upphör, att vi kunne skiljas under förhoppning att fridens välsignelse, som ännu hvilar öfver vårt folk, icke skall upphöra, att då blodig fejd åter hotar att utbryta inom vår verldsdel, den likväl icke skall skaka sitt stränga gissel öfver våra landamären.

Väl måste vi ännu lemna åt framtiden att afhjelpa månget bekymmer, mången svårighet, hvilkas tillvaro vi erfarit, men icke kunnat häfva, och om hvilkas orsaker och botemedel meningarne kunnat vara olika. Men alla äro vi ense — ty vi kunna ej tvifla, att ett fosterländskt hjerta klappar i hvarje bröst — alla måste vi vara ense uti att önska öfver fäderneslandet lycka och välsignelse allt framgent af Gud, som allena lyckan och välsignelsen gifver, och att hvar och en i sin mån och på sin plats verkar för dess välfärd. Preste-ståndets oförändrade och oföränderliga heliga åliggande är att i föredöme, i gudsfruktan, pligttrohet, laglydnad, bön och förbön, att i undervisning om Guds rike, i vården af hans kyrkas håfvor bevara den enda varaktiga grundvalen för folkens sjelfständighet och frihet, ära och lycka. Att det skall deri mötas af det förtroende och den trofasta vänskap, som i gemensam gudsfruktan och i gemensam kärlek till fäderneslandet hafva sin grund, att det skall röna välvilja och tillgifvenhet af Sveriges bondestånd i de många samhällsförhållan-

den, som förena dem med hvarandra, derpå tviflar icke preste-ståndet, men anhåller ock nu derom, då det under tillönskan af Guds nåd och välsignelse säger, såsom ett riksstånd till ett annat, sitt sista farväl.

Talmannen svarade:

Högvördigste herr doktor och biskop, herrar deputerade af högvördiga prestestånde!

Bondeståndet tackar för de uttryck af välvilja, som högvördiga prestestånde, genom Eder, för bondeståndet nu uttalat.

Sällan, om någonsin, har ett samarbete vid riksdag varit så, som nu, egnadt att befästa ett godt förhållande mellan de särskildta riksständen. Bondeståndet erkänner liflig betydelsen af den andel, högvördiga prestestånde deruti haft, och anhåller, det herr doktorn och biskopen ville till högvördiga ståndet återföra försäkringarna om bondeståndets vördnad och tillgifvenhet.

Deputationen utbeledsagades.

§ 8.

Slutligen blef jemväl från ridderskapet och adeln anmäld och inbeledsagad en deputation, hvars ordförande, en af rikets herrar riddaren och kommendören af Kongl. Maj:ts orden m. m. grefve *Gustaf Adolf Sparre* utlät sig sålunda:

Högtärade talman och samtlige ledamöter af det hedervärda bondeståndet!

Sedan denna minnesvärda riksdag nu är afslutad, och den af Konung och Rikets Ständer antagna nya riksdagsordning inträdt i kraft, hafva ock dessa Ständers verksamhet upphört, och för dem återstår ej annat, än att, innan de för sista gången åtskiljas, säga hvarandra ett vänskapsfullt farväl. Ridderskapet och adeln, som sjelfvilligt afstått från sin rätt och pligt att med svenska folkets öfrige representanter deltaga i besluten om det älskade fosterlandets väl, känner sig dock fortfarande manadt, att uppbjuda sina bästa krafter för utvecklingen och fortgången af det ädla, det för landets framåtskridande och sjelfbestånd nyttiga i alla riktningar. Med hedervärda bondeståndet har adeln alltid delat pligten om fosterjordens skydd och försvar, äfvensom landtmannens fredliga yrke; åt bevarandet af

vår sjelfständighet, åt jordbrukets förkofran må vi ock fortfarande gemensamt egna våra varmaste omsorger, och en hvar i öfrigt efter sin förmåga söka befrämja allt hvad som för Sveriges väl och sjelfbestånd kan vara önskvärdt. Då den representation, som nu efterträder oss, har dessa mål till ledning för sina handlingar, skall den ock af alla rättsinniga medborgare understödjas.

Ridderskapet och adeln får med uttrycken af aktningsfull tillgifvenhet, samt under förhoppning att i Eder välvilliga hugkomst fortlefva, tillönska en hvar af Eder, som nu efter fulländade värf till hemorten återvänden, allt godt och lyckosamt under kommande tider, förvissad att Sveriges allmoge äfven framgent skall genom gudsfruktan, redbarhet och arbetsamhet vara en föresyn för andra länders jordbrukare.

Talmannen svarade:

Ädle Herrar!

Bondeståndet tackar hjertligt för ridderskapet och adelns vänliga helsning.

Betydelsen af den nu slutade riksdagen mätes icke efter mängden af fattade beslut. Tvärtom kan detta möte sägas hafva varit till nästan uteslutande för *en* fråga. Men denna har dock blifvit behandlad och besvarad på ett sätt, som rättfärdigar detta förhållande. Hvarje stånd har sin andel af äran derför, men ridderskapet och adeln icke minst. Ridderskapet och adeln har, genom sitt bifall till den nya riksdagsordningen, på ett lika ädelt som öppet sätt förklarat sig vilja stödja sin delaktighet i vården om det allmänna på förtroendets, bildningens och den egna förtjenstens rätt, men icke på bördens företräden. Denna i sann mening storartade handling skall utan tvifvel fylla det vackraste bladet i svenska adelns historia och rikets första stånd har derigenom gjort sig fullt förtjent af svenska folkets tacksamhet. Bondeståndet förklarar det *sin* och försäkrar det om sin uppriktiga vänskap, sin innerliga tillgifvenhet.

Deputationen afgick härefter, i vanlig ordning utbeledsagad.

§ 9.

Talmannen framsade härefter följande afskedshelsning till ståndet:

Aktade vänner!

Sedan vi nu, efter afslutade förhandlingar, genom utvexlande af afskedshälsningar, med de öfriga riksstånden fullgjort, ej allenast hvad aktningen och vänskapen af oss kräft, men tillika våra sista åligganden enligt den riksdagsordning, som med i dag upphör att gälla, så återstår för oss ingenting annat på detta rum, än att helsa hvarandra inbördes till afsked. Vi kunna dervid icke undgå att vända våra tankar tillbaka på de dagar, som flytt under vår sammanvaro, men vi kunna icke heller, vid ett sådant ögonblick som det närvarande, då det svenska samhället, med afläggande af den gamla rustningen, afslutar en period af sin politiska utvecklingsbana för att inträda i en ny, — vi kunna då icke heller undvika att egna någon, om än flygtig, uppmärksamhet åt de allmännaste hufvuddragen af ståndsväsendets historia i vårt land från äldre tider. Långt tidigare än någon skrifven svensk riksdagsordning fanns, började, efter utländskt mönster, genom särskilda institutioner, klassförmåner och privilegier, samhällsutvecklingen ledas i en rigtning, som grundlade nationens söndring i de fyra hufvudgrupper, som sedermera benämndes stånd och af hvilka de förnämsta snart nog öfvertogo målsmanskapet för hela landet och det inflytande på styrelsen, som i forntiden utöfvats af folket gemensamt. Ståndsdelningen inom nationen var nu färdig och ståndsrepresentationen utbildade sig snart vidare i samma mån, som man trodde sig kunna och böra, jemte det allmännas, försvara äfven de nyskapade korporationernas särskilda intressen. Så tillvida låter det säga sig, att ståndsrepresentationen uppvuxit ur nationell grund, och derom, äfvensom huruvida hon var den enda naturliga, den enda förnuftiga, den för nationens utveckling i upplysning, frihet och välstånd mest lyckobringande, — derom behöfva vi numera dessbättre, icke ur praktisk synpunkt vidare tvista; men visst är, att tider funnits, då, under det att ståndsidéen varit som renast utbildad och ståndsrepresentationen uppnått höjden af sin makt, det varit enväldet förbehållet att taga hand om och bevara den sista gnistan af svenska allmogens sjelfständighet och frihet. Betecknande är i detta afseende historiens vittnesbörd om den beklagliga nödvändigheten af 1680 års regementsförändring, likasom ock ständernas egen förklaring vid antagandet af 1772 års regeringsform, då de sjelfva förmäla sig hafva, såsom orden lyda, »funnit genom en olycklig erfarenhet, att under namn af den ädla frihe-

ten, åtskillige medborgare upphäft sig till herravälde, hvilket blifvit så mycket olideligare som det uppkommit under sjelfsvåld, har sig befäst genom egennytta och hårdheter och ändtligen blifvit understödt af främmande makt och välde, till hela samhällets olycka, hvilket hade störtat landet i den största osäkerhet igenom lagens vrångvisa uttydning, och ändtligen till slut kunnat ådraga riket de bistra öden, som förra tiders historier och grannars efterdömen visa, om ej nitiska medborgares mandom och kärlek för fosterlandet, understödda af konungens nit och bemödande, detsamma derifrån ryckt och frälsat hade». Vi veta följden äfven då till slut blef enväldet, som sedermera i sin ordning bringade riket till branten af undergång. — Med så bittra erfarenheter för ögonen om vådan af ett system med ständiga anledningar till hat och misstro emellan nationens olika klasser och lika ständiga strider och slitningar emellan deras särskilda representantafdelningar samt med den prisvärda benägenhet till eftergifter af från gammalt ärfda företrädesrättigheter, som vid 1809 års statshvälfning uppenbarade sig hos en del af de privilegierade, skulle man väl kunnat tro, att den redan då påyrkade representationsreformen snart nog hade bort kunna genomföras, — och utan tvifvel hoppades äfven de lika upplysta som fosterlandsälskande män, hvilka då hade hedern af att uppställa det klokt afvägda förslaget till regeringsform och se det inom få dagar oförändradt antaget af både konung och representation, — utan tvifvel hoppades dessa män, att deras uti särskildt memorial och efter djupt begrundande uttalade åsigt om nödvändigheten af en representationsförändring, grundad på allmän rätt i förening med allmän säkerhet, skulle en nästföljande riksdag kunna realiseras. Men fullständigt besannades ordspråket om att patrioten verkar endast för efterkommande; och det blef dem icke förunnadt att i denna del se frukten af sitt arbete. Så hög var tanken, att den fordrade ännu ett halft sekel för att kunna fullkomligt genomtränga hela folket; och — tack vare en älskad konung, som tänker högt om folk och land och om konungapligt — blef det vår tids sköna lott att se den förverkligas. Och må den bättre utbildade kärnan, den större fastheten hos den långsamt mognade frukten utgöra ersättning för denna väntan, som visserligen för individen kan synas lång, men som dock är såsom en dag i nationens lif.

Bondeståndet, som under striden om denna fråga städse befunnit sig på reformvännernas sida, kan derföre också

med så mycket större tillfredsställelse öfver utgängen och med så mycket upprigtigare tacksamhet emot dem, som beredvilligt bringat fosterlandet de dyrbaraste offren, lemna den plats, som hitintills varit ståndet inom riksförsamlingen anvisad, och vi göra det med innerlig lyckönskan till den representation, som, uteslutande kallad af allmänt förtroende och upplysta valmäns omdöme, kommer att träda i de afgående ständernas ställe, att i sämja och endrägt kraftigt befordra landets fortgående utvecklig i upplysning, i frihet, i styrka och i anseende!

Om, under de nu afslutade förhandlingarne, den fullkomliga enighet, som gjorde den 4 december 1865 till en hedersdag för svenska bondeståndet, också icke alltid sedermera varit för handen vid behandlingen af den mängd andra frågor, som kommit under Eder pröfning; så har sådant sin naturliga förklaringsgrund dels i frågornas ofta invecklade beskaffenhet, dels också i olika förhållanden och behof inom olika delar af ett så vidsträckt land, som vårt. Ingen må derföre undra öfver, att vissa finans- och ekonomi-frågor nu såsom förr varit bedömda med mycket skiljaktiga tankar; och sanningen till ära, må man dock i allt fall erkänna, att alla varit ledda af samma redliga vilja, huru än åsigterna kunnat skifta, och att, ehuru debatterna en och annan gång varit skarpa, de dock i allmänhet varit förda med den aktning för motståndares meningar, som är den ärliga stridens rätta kännetecken, och ett oeftergifligt vilkor för att öfverläggningen skall kunna uppfylla sitt ändamål.

Hvad mig beträffar, som nu för andra och sista gången haft det ärofulla uppdraget att vara det hedervärda ståndets *talman*, så har jag nu, likasom förr, sökt att efter bästa förstånd och förmåga fullgöra de med denna befattning förenade åligganden. Eder vänskap, som jag aldrig skall förgäta, har varit mitt stöd. Den skall ock utgöra min tröst. Jag tackar Eder af uppriktigaste hjerta för denna vänskap och det förtroende, som jag hos en och hvar af Eder städse fått möta, likasom jag till ståndets högt aktade sekreterare hembär min varma erkänsla för bepröfvad trofasthet, värdefullt biträde. Betygande tillika såväl ståndets som min egen tacksamhet för det berömvärda sätt, hvarpå ståndets öfrige herrar tjenstemän uppfyllt åtagna pligter, lyckönskar jag oss alla att nu få återvända till våra hem, samt utbeder mig att framgent få vara innesluten i Eder välvilja och Edert förtroende.

Vår konung och vårt fosterland
O! fädrens Gud beskydda!

Slut kärlekens och fridens band
Omkring palats och hydda!
Med oväld vare tydda
De lagar, Du oss gaf, o Gud!
Och sanningens och dygdens bud
Af fria hjertan lydda!

Per Nilsson från Malmöhus län yttrade slutligen: Jag hade väntat och trott, att någon bland ståndets äldre ledamöter skulle framträda för att å ståndets vägnar bringa dig, talman, den sista afskedshelsningen, men då nu så icke inträffat, må det ursäktas mig, om jag i sådant ändamål uppträder. Vi känna alle och kunna derom bära vittne, hurusom du under de båda nu sist förflutna riksmöten, hvarunder du genom Konungens höga förtroende varit kallad att bekläda den vigtiga befattningen såsom talman hos hedervärda bonde-ståndet, med säker hand fört klubban och med skarp blick på förhand inträngt uti och med lätthet redt alla svåra förhållanden. Det sätt, på hvilket du sålunda uppfyllt det vigtiga kall, du emottagit, gjorde ock, att bonde-ståndet kände sig ersatt för den förlust, det lidit genom att se dig lemna din plats i bänken. Vi känna visserligen icke alla de män, som före dig innehaft talmansstolen, men vi tro oss dock våga uttala det omdöme, att icke någon fört klubban, såsom du, utan att, såsom man säger, det bästa blifvit gömdt till sist. Också känner bonde-ståndet djupt den tacksamhetsskuld, hvaruti detsamma står till sin talman. Under de båda riksdagar, du hos oss fört ordet har till höger om dig setat en man af ära och tro, som städse utgjort en prydnad för ståndet; han har redan återvändt till sin hembygd för att, i anseende till sin höga lefnadsälder, troligen icke vidare uppträda i det politiska lifvet, men ehuru frånvarande, bringa vi honom vär afskedshelsning, under tillönskan att hans återstående lefnadsdagar mätte i frid och lugn förflyta. Likaså har du till venster om dig haft en man, hvars skarpsinnighet vid de allmänna ärendenas behandling vi städse haft tillfälle värdera, likasom ståndet äfven vetat uppskatta den opartiskhet och den omutliga rättskänsla, hvarmed han alltid följt sin öfvertygelse, och hvarigenom han visat, att ståndet icke blef sviket i sitt förtroende, då detsamma vid början af innevarande riksmöte, efter att hafva utträdt ur sitt omyndighetstillstånd och för första gången begagnande sig af sin rättighet att

sjelf tillsätta sin sekreterare, kallade honom att emottaga denna befattning.

Den klubba, du högt aktade talman med så mycken heder fört, går du nu att nedlägga vid slutet af detta riksmöte, som kanske är det vigtigaste alltsedan införandet af vårt nya statsskick, emedan detsamma sätter stämpeln på det verk 1809 års män lemnat efter sig. Redan då insågs nödvändigheten af en representationsförändring, ehuru den då icke lyckades vinna framgång; den har nu blifvit gjord till verklighet och detta på fredens och öfvertygelsens väg; — en händelse, som saknar motstycke i framfarna tiders historia, hvilken lärer oss att dylika reformer aldrig blifvit tillvägabragte utan förmedelst våld och blodsutgjutelse.

Jemte det ståndet till talmannen hembär den försäkran att hågkomsten af honom alltid hos ståndets ledamöter skall bevaras i friskt minne, anhålla vi att fortfarande få vara omfattade af talmannens vänskap och välvilja.

Gud bevare Konung och fädernesland!

Under ytterligare välönskningar öfver ståndets samtlige medlemmar, nedlade nu talmannen klubban; och efter en kort stund, egnad åt enskild tyst andakt, upplöstes ståndet och ätskildes dess ledamöter under ömsesidiga afskedshelsningar, kl. ½ 10 på aftonen.

In fidem

J. Sjöberg.

Inför bonde-ståndets fullmägtige i banken och riksgälds-kontoret, samt revisorer af stats-, banko- och riksgälds-verken justerades vid sammanträde den 28 augusti de protokoll, som blifvit förde hos ståndet den 5 maj f. m.; 7 maj f. och e. m.; 16 maj f. m.; 17 maj f. m. och 26 maj f. och e. m., samt vid sammanträde den 29 augusti, protokollen för den 30 maj f. m., 2 juni f. m., 4 juni e. m., 6 juni f. m., 9 juni f. m., 14 juni e. m., 17 juni e. m., 20 juni e. m., 21 juni e. m. samt 22 juni e. m.

In fidem

J. Sjöberg.